

Allegorier, attributter, emblemer og symboler

Af Axel Andersen

Vi lever i en verden af symboler, vi vil kun vanskeligt kunne klare tilværelsen uden. Når vi vågner om morgenen, ser vi på uret, det fortæller os ved sine tegn og viseres stilling, hvad klokken er; vi går i badeværelset, her viser farvesymboler på vandhanerne, hvad der er varmt og koldt vand, eller går vi i køkkenet for at lave morgenkaffen ved at tænde for kaffemaskinen, viser kontakten, når den er tændt. På vej til arbejde, har vi måske færdelsafstribning med tilhørende pile for valg af rigtig vognbane og trafiklys for at vise, når det er vor tur til at køre frem. På stationen bruges pil til at vise frem til de forskellige perroner, og på perronen viser skilte togretningen og afgangstid - og sådan kan vi blive ved dagen igennem.

På kirkegården, på gravminderne har vi også et sådant sprog, men et helt andet udvalg af tegn og symboler, som vi ikke kender fra dagliglivet. Symboler bruges for at sige noget kortfattet, pladsen er ofte ringe. Moderne gravmæler er de mest symbolfattige, og det, der bruges, er de massefremstillede ved maskinhugning/sandblæsning eller broncestøbning. Tidligere tiders monumenter er langt rigere og havde et større antal symboler, der for de flestes vedkommende har ukendt betydning for flertallet i dag. Grundene hertil kan være mange; men vi er i dag ikke så salvelsesfulde, at vi har behov for at fremstille vore afdødes dyder og livsstilling. På ældre kirkegårde og kirkernes epitafier finder man derfor hovedparten af denne artikels stof.

Det kan ikke udelukkes, at en del symboler er påsat mindesmærkerne som ornament, ja man kan måske tillade sig at sige fyld, for at skabe en harmonisk fladedekoration i kombination af tekst og ornament. Således kan man tænke på korset i toppen af rundbuet eller spids sten, det er en »død« plads, der ikke kan stå tekst på, ikke desto mindre er anbringelse af korset en bekendelse, og det må tages alvorligt.

Symbolsproget har som forudsætning, at man har en historie, en viden, som skal illustreres. Det gør relieffer og skulptur ved deres fremstilling af personer og miljøer, der bruges allegorier til at anskueliggøre et begreb af abstrakt karakter ved at illustrere en situation. For at fortælle beskueren, hvem og hvad, der ses på billedet, forsyner man personerne med kendetegn, det kaldes attributter. Det er tegn, genstande og væsener, som den afbildede person har fået tillagt som kendetegn. Det forudsætter, at beskueren kender disse kendetegn. Symbolerne stammer ofte fra den billedlige fremstilling af abstrakte begreber, allegorier. - Handel og handelens folk kan have en stork i deres symbol, det er en længere omskrivning. Den græske gud for handel, Hermes, kendes på sin vingede stav med to slanger, den bruges også som handelssymbol. Mor til Hermes var Maja, hun havde storken som kendetegn, attribut. Maja kan også rep-

ræsenterer handelen, og dermed kan storken være emblem for handelsfolk. Jeg lagde i den forbindelse forleden mærke til, at min datter bruger en sutflaske til sin baby med navnet Maja, og symbolet en stork bærende et barn i svøb i næbet. - Her har været en mand, der kender sine klassikere, indblandet. Når man, således som her bruger storken som symbol, for at betegne et fagligt tilhørsforhold, kalder man det et emblem. Emblemet kan også være tegn på et tilhørsforhold til en bestemt bevægelse eller forening. Udenforstående behøver ikke at kende betydningen, således var fisken et symbol, de tidlige kristne brugte til at bekende deres tro overfor andre kristne. Betydningen og fremkomsten af tegnet kan ses i den leksikale del af artiklen under: Fisk.

De fleste af de symboler, vi anvender på gravminder, har deres rod i antikkens mytologi og sagnverden, i oldkristen teologi og kunst, samt middelalderens videreudvikling af den kristne teologi. Det er kun få symboler, vi har hentet fra fjernere kulturer, et eksempel er Yin-Yang.

Antikkens mytologi er først og fremmest grækernes og romernes mytologi, det er den, man greb tilbage til i renæssancen og genopfriskede i klassicismen i slutningen af 1700-tallet. Det er guder og gudinder og deres bedrifter og dyder, for de var så menneskelige, personificeret som mennesker, der er genstanden for den billedlige fremstilling.

Dyderne er moralbegreber, som blev videreudviklet i teologien. Man startede i det små med tre: Tro, håb og kærlighed, i løbet af middelalderen blev det til en lang liste. Som modsætning til dyderne illustrerede man også laster. Studiet af dyder og laster kan især gøres på franske katedralers portaler, fra romansk og gotisk tid; men også i vore egne kirkers kalkmalerier.

Antikkens videnskab og kultur præges af de frie kunster og muserne. De fremstilles som kvinder, man siger personificeres, og har et kendetegn, karakteristisk for deres gren af kunst og videnskab.

Den kristne tro har hovedparten af vore symboler som ophav. I begyndelsen var det ret få billedlige fremstillinger, man brugte, af frygt for afguder; men fra 4. årh. aksellererede det voldsomt, så man i middelalderens sidste del, havde en virkelig rig billedverden, som vi har trukket på til vor tid. En del af billederne kan man ikke tolke i dag, det må man tro, de har kunnet dengang.

Flertallet af middelalderens befolkning kunne ikke læse, derfor blev billedhugger-, tegne- og malerkunsten anvendt til anskueliggørelse af det budskab, man ville bringe, det er især bygningsdekorationer, der her tænkes på. Man må formode, at man var bekendt med symbolsproget, ellers har det jo været nytteløst.

Håndværkernes emblemer er nok noget yngre, de kan spores tilbage til de gamle lavssymboler og de igen til »byggehysterne«, på tysk Bauhütte, det var håndværkersammenslutninger ved de store katedralbyggerier i middelalderens slutning.

I en alfabetisk opstillet liste er efterfølgende opsummeret de mange begreber, navne, symboler med videre, den skal ikke gøre krav på at være fuldstændig, men give en oversigt over det man kan møde i selskab med mindesmærker. Listen er udarbejdet efter seddelkartotek, hvor begreberne er streget ind såle-

des, at det samme emne kommer igen og igen, men hver gang med en ny indfaldsvinkel efter indgangsordet. - Det er muligt ud fra en enkelt detalje - ting, attribut, påklædning, fremtoning, ved opslag af bestemte et billeds personer. Vil man læse mere kan anbefales: Frithiof Dalby: Symboler og tegn i den kristne kunst, oversat fra svensk ved J. Hauge Nielsen, Clausen bøger, Aschoug, København, 1979. Karin Kryger: Allegori og Borgerdyd, Christian Ejlers forlag, København 1985. Gorm Benzon: Vore gamle kirker. Lademans forlagsaktieselskab, uden år. R. Broby-Johansen: Kunstordbog, Thanning & Appel, 1977. Wilfried Koch: Bygningskunst og stilarter, oversat af Henning Nielsen, Lamberths Forlag, 1986.

Abundantia: latin: overflødig. En romersk gudinde, der på mønter afbildes med et overflødigshorn, med munden nedad, hvorfra hun uddeler gaver. Overflødigshorn er også attribut for Frugtbarheden og Gavmildheden.

Adelige. bærer ofte værdighedstegnet en krone.

Adelskrone: en krone med fem takker.

Afholdenhed: en af de 4 kardinaldyder, og helligåndens frugter jfr., de teologiske dyder. Afbildes som en kronet kvinde.

Agnus dei: Guds lam, korslam, et lam med korsbanner. Symbol på Kristi offerdød.

Agtsonheden: nyere betegnelse for årvågenheden. En kvinde med lampe og trane med en sten i kloen.

Akademiet: den højere læreanstalt med navn efter den have i Athen, hvori Platon underviste. Personificeret som en kvinde med hane (med betydning: vågenhed) og lampe, (det fortsatte studium).

Aks: Attribut for Ceres, romersk gud for korndyrkning og landbrug.

Alethia: det græske navn for Sandheden, personificeret som en nøgen kvinde stående på en globus, med palme i den ene, solgissel i den anden hånd, eller solens billede på sit bryst.

Alfa: Det første bogstav i det græske alfabet. Sammen med det sidste - omega, er det symbol for Kristus, på Guds uendelighed og sym-

boliserer Joh. Åbenb. 22,13: Jeg er begyndelsen og slutningen.

Alter: En kvinde stående eller siddende ved et a. er Religionen.

Ammende barn: En kvinde i grønt med barn er Håbet, Spes og Kærligheden, Caritas.

Amor conjugalis: det latinske navn for den ægteskabelige Kærlighed.

Amor dei: det latinske navn for den guddommelige Kærlighed.

Ampulla: et lerkar brugt til vievand og olie, som pilgrimme fik på pilgrimsrejser, har en lidt mere buttet form end tårekrukken, som oftest.

Anker: attribut for Håbet, personificeret som kvinde. Ses ofte i kombinationen: a., kors og hjerte, dvs. tro, håb og kærlighed, de tre teologiske dyder.

Antike dyder: Fra ca. år 400 havde man 4 dyder: Prudentia, Klogskab, Justitia, Retfærdighed, Fortitudo, Tapperhed og Temperantia, Mådehold.

Antænder våben: En kvinde, der antænder våben med en fakkell, er Freden.

Apollon: Græsk gud, oprindelig ødelæggende, der forårsagede sygdom, senere lægegud og fører for muserne. Attributter: laurbærkrans, lyre, sol.

Apotekerredskaber: ildsted, krukke og destillerapparat, symboler for apoteker.

Adelskrone

Agnus dei

Ampulla

Anker

Anker, kors og hjerte

Argus: romersk gud identificeret med grækerne Argos. Har 100 øjne, 2 hvilede ad gangen, den bevogtede Jo, da Juno (Hera) bortførte hende fra Jupiter (Zeus). Merkur (Hermes) hjalp ved fløjtespil, så alle 100 øjne faldt i søvn, og Juno (Hera) anbragte øjnene på påfuglens hale. Symbol på publikum, den offentlige opposition.

Aritmetik: en af de syv frie kunster, artes liberales, personificeret ved kvinde.

Arkitekt: Grundplan, vaterpas, lineal, passer og vinkel, korinthisk kapital, sørgende muse er emblemer for a. En fæstningsplan, militærarkitekten, architectura militaire. Passer og vinkel kan også være emblem for frimurere.

Artemis: efesisk, siden græsk gudinde, svarer til romernes Diana, månens og jagtens gudinde. Afbilledes som en kvinde med murkrone på hovedet, overkroppen er blottet, så man ser hendes mange bryster, stramt siddende nederdel med dyrekredsens tegn (zodiak-tegn). Også Rhea og Kybele (Cybele) har denne fremstilling.

Artes liberales: de syv frie kunster: grammatik, dialektik, retorik (disse 3 betegnes: trivium); geometri, musik, astronomi og aritmetik (de sidste 4 betegnes quadrivium). Personificeres som kvinder med attributter, f.eks. geometrien med passer.

Aske: En urne bruges til opbevaring af afdødes a., en antik skik, der blev genoptaget symbolsk i klassicismen, længe før ligbrændingen blev genindført. Af. a. genopstår fuglen Føniks, symbol på Kristi død og opstandelse.

Asklepios: græsk gud for lægekunst, svarer til romernes Æskulap. Hans attribut er æskulapstaven: En stav en slange snor sig op af.

Aspis: latin, slange. Afbildet under Kristi fødder på krusifiksets supedanum, fodstøtte. Symbol på synden, der er overvundet.

Astrea: andet navn for Justitia, retfærdigheden.

Astronom: Emblem for a. er himmelglobus og dyrekredsens tegn (zodiak-tegn).

Astronomi: En af de 7 frie kunster, og én af muserne, Urania. Personificeres som kvinde med globus eller stjernekrans som attributter.

Athene: græsk gudinde for visdom og videnskab, svarer til romernes Minerva. Personificeres som en hjemklædt kvinde med skjold smykket af medusahoved. Hendes attribut er en ugle, der enten sidder på skulderen, eller sidder ved siden af hende.

Attisk base: søjlefor jonisk søjle, karakteriseret ved to vulste mellem en hulkel. Sammen med joniske søjles kapital emblem for billedhugger.

Attribut: (latin: tildelt). Kendetegn for person, personifikationer og helgener, det er som regel genstande fra dagliglivet.

Balsamering: Den ægyptiske begravelsesskik, der består i udtagelse af legemets indvolde. De opbevares i krukke, kanopeer, hvis låg er udformet som menneske-, falke-, hunde-, og abehoved, afbildninger af guddomme eller gravgenier for menneskets indre dele. Kanopeen bruges ligesom urnen, som symbol eller ornament på gravsten.

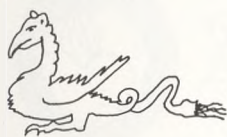
Barmhertigheden, (latin) Caritas, betyder også næstekærlighed, den kristne kærlighed. Personificeret som kvinde omgivet af forældreløse børn, som hun uddeler brød til, eller som ammende moder, med attribut, due og offerlam. Det er en af de fire kardinaldyder. Som verdslig dyd, personificeres den af Misericordia, en kvinde med kande og brødkurv.

Barn: Barnet er med i flere allegorier i forbindelse med kærlighed og kærlighedsgeneringer og den ægteskabelige kærlighed sammen med kvinde; den guddommelige kærlighed med kalk og gennemboret hjerte sammen med yngling; håbet ammer et barn, eller barnet holder et anker. Barn med vinger og fire kranser symboliserende retfærdighed, klogskab, styrke og tålmod er den personificerede kærlighed til dyd. - Se også børn.

Baronkrone: en krone med syv takker er værdighedstegn for baron.

Basislisk: et fabeldyr med kongekrone og dødbringende blik. Opstået af et haneæg, udruget af en tudse, har hanehoved og slangekrop, symbol på djævelen.

Basun: Attribut for gudinden Fama, der udspreder afdødes berømmelige ry. Som Reno-

Basilisk

Attisk base

Baronkrone

Basilisk

meet har hun to basuner, én af guld til det gode, og én af jern til det mindre gode rygte. Engle kan også have b., således årkeenglen Michael, når han blæser til kamp mod djæveln eller dragen. Dommedagsenglen opvækker de døde på dommens dag med b.

Begyndelsesbogstaver: i før- og efternavn ofte sammenslyngede danner et monogram, som ofte bruges f.eks. i gitterlåge. De græske bogstaver X (chi) og P (rho), der er de første bogstaver i Kristus på græsk, kaldes Kristusmonogram. Andre b., der bruges, er f.eks. INRI, krucifiksoverskrift og R.I.P.

Benrad: fremstillingsmåde i ældre tid for Døden.

Berømmelige ry: Famas budskab, med sin guldbasun.

Beskedden jomfru: Oprigtigheden personificeret, den ene hånd trykkes mod brystet, i den anden et brændende hjerte.

Biblen, lukket, men oftest åben bog, attribut for Troen, Fides, og religionen.

Bikube: med eller uden bier, attribut for Fliden (vindskibelighe-den), Sedulidas.

Ofte ale-ne på gravminder, med betydningen: flittig.

Billedhugger: emblem: Attisk base, korintisk kapitel, hammer, mejsel og andre stenhuggerredskaber.

Billedhuggerkunsten: personificeres ved kvinde med billedhuggerredskaber ved siden af skulptur, en muse.

Billedhuggerredskaber: Attributter for billedhuggerkunstens muse og billedhuggerens genius.

Bind for øjnene: attribut for Retfærdigheden, Justitia.

Bispestav: (Latin: pedum, hyrdestav, bispestav), en stav med snirkelformet afslutning oventil, værdighedstegn og emblem for biskop.

Bleg kvinde: i sort klædedragt, personifikation af Døden.

Blod: Jesus, der gennem nadveren giver sit b. til menneskene, symboliseres ved Pelikan, der ifølge traditionen nærrede sine unger med sit eget blod.

Blomster: Et overflødig-horn med b. og

frugt er attribut for Freden. Bestemte blomster har tilknytning til f.eks. Venus har myrte og rose, Liljen symboliserer renhed.

Blomsterdryssende kvinde kan være gudinden Pomona, emblem for gartneren.

Blomsterkrans: Attribut for musen Polyhymnia, retorikkens muse, der har blomsterkrans i håret.

Bog: Attribut for Fliden (vindskibelighe-den), Sedulidas; musen Kalliope, episk digtning. B. kan være åben eller lukket, og betyder ofte biblen, og i så fald symbol for Det nye testamente, modsat bogrullen for Det gamle.

Bogrulle: Attribut for musen Klio, historiens, filosofiens og epos' muse. Symbol for Det gamle testamente, i modsætning til bogen, Det nye.

Bogstaver: se begyndelsesbogstaver og græske b.

Borgerdyden: symboliseres ved en egekrans.

Borgerkrone; en krone med 3 takker.

Brudfakkel: En fakkel båret opret, i modsætning til dødens nedadvendte.

Bryst: Kvinde med mange bryster, se Artemis (Diana), Rhea (Cybele, Kybele, Magna Mater). Kvinde med solens billede på b., Sandheden, Alethia; Kvinde trykkende hånden til b., Oprigtigheden.

Brænde evigt: Olielamper, kendt lige fra antikken, hvor de sattes på grave, i mausolæer og katakomber, symbol på udødelighed.

Brændende hjerte: Attribut for Barmhertigheden, Caritas, og Oprigtigheden, der har det i hånden.

Brødkurv: Attribut for Gavnildheden, Liberalitas og Barmhertigheden, Misericordia.

Budbringer: på græsk aggelos, deraf er vort engel opstået.

Byer: Krone for b. er i stedet for takker forsynet med tårne.

Bygningsplan: emblem for arkitekten.

Børn: kan opfattes som menneskesjæle. Barmhertigheden, Caritas; Gavnildheden, (Vældighed), Liberalitas er omgivet af b., som de uddeler brød til af brødkurv, frugt og penge af et overflødig-horn. Det kan derfor være vanskeligt at adskille dem. Børn med vinger er ofte genier.

Bikube

Bispestav

Borgerkrone

Brændende hjerte

Buk: er et billede på djævlens modsat væderen, Kristus.

Bål: Fugl Fønix brænder sig selv på et b. og genopstår af asken, symbol på Kristus. Standhaftigheden, personificeret som kvinde rækker sin hånd ind over et b. Sædeligheden, personificeret som vestalinde, står ved et b.

Caduceus: (latin) = Kerykein (græsk), Merkurs (Hermes) stav, omvundet med to slanger og afsluttet med to vinger.

Calliope: anden stavemåde for Kalliope.

Caritas: Kærligheden, én af dyderne. Personificeres som kvinde omgivet af forældreløse eller små børn, hun giver brød. Attribut er et brændende, flammende hjerte. Kan også fremstilles som diegivende moder. C. er latin og betyder barmhjertighed, næstekærlighed.

Casitas: Kyskheden, én af dyderne. Fremstilles som kvinde med attribut enhjørning, palme, ris og ferle.

Ceder: Stedsegrønt træ fra Middelhavsområdet, symbol for Gud og Jomfru Maria.

Ceres: romersk gudinde for korndyrkning, samme rolle som græske Demeter. Fremstilles som kvinde med kornaks i håret, i hånden tøndebånd med månedstegn (zodiaktegn), omkring hende landbrugsredskaber. Symboliserer landvæsen.

Chi: Det græske bogstav X, se græske bogstaver og Kristusmonogram.

Cirkel: Symbol på evigheden, noget der danner en cirkel, en ring, således gudinde med kåbe, slange med halespidsen i gabet, opfattes som evighedssymboler.

Columbarier: Bygninger i det gamle Rom, der brugtes til opstilling af urner. Urnen anbragtes i nicher ofte med rund afslutning. Ordet er latin, dueslag. Nichen er et almindeligt element på gravmæler.

Commerci: et gammelt udtryk for handel.

Concordia: Latin: Enighed. Gudinde med oliegreb i højre hånd, overflødigehorn i venstre. Kan også fremstilles ved et håndtryk: troskab.

Corne copial: Latin: overflødigehorn.

Corona civica: Latin: egekrans, symboliserende borgerdyd.

Crux: Latin: marterpæl, dvs. kors.

Cybele: anden stavemåde for Kybele.

Cypres: Stedsegrønt træ i Middelhavsregionen. Både som træ, kviste og bundet til festoner symbol på Jesus; men også Døden kan have en cypreskrans.

Cælus, Cølus: Latin: himmel. Græsk gudinde gift med jordguden Terra, havde datteren Rhea.

Danmark: og andre lande personificeres ved en kvinde bærende et diadem med det nationale våben, således D. med tre springende løver og hjerter.

Dansen: Muse for d. er Terpsichore, der har lyren som attribut.

Dafne: også stavet Daphne, en nymfe i den græske mytologi, som Apollon elskede, da han forfulgte hende, flygtede hun og blev modtaget af sin moder, der forvandlede hende til et laurbærtræ, på græsk Dafne. Derfor båndt Apollon krans af laurbær.

Davidstjernen: En sekstakket stjerne, der kan tegnes af to trekanter, et heksagram med spidserne hver sin vej. Det er et symbol på jødedommen. Trekanterne taget hver for sig, er den nedadvendte symbol for Guds hjælp til menneskene, mens den opadvendte er menneskets egen kraft.

Delfin: Attribut for Neptun, romersk gud, identificeret med grækernes Posejdon. Oprindeligt gud for vandløb og kilder, men efter identificeringen med Posejdon også havets herre og beskytter mod dets farer. Symbol for frelse, da de gamle sagn fortæller, at den har hjulpet skibbrudne i land.

Demeter: græsk gudinde for agerdyrkning og jordens frugtbarhed, svarer til romernes Ceres. Fremstilles som ældre kvinde mest troende.

Destillerapparat: emblem for apoteker.

Diadem: med rigsvåben er attribut for personificerede lande og nationaliteter. Se Danmark.

Dialektik: eller logik, Samtalekunsten, en af de syv frie kunster, Artes liberales. Personificeres som kvinde.

Dice: anden stavemåde for Dike.

Cypreskrans

Davidstjerne

Delfin

Digter: emblem: lyre.

Digtning, den fortællende episke, heroiske, har musen Kalliope med attribut bog, bogrulle, griffel og skrivetavle som personifikation.

Digtekunsten: symboliseres ved strengeinstrument, lyren, det er musen Terpsichores, som muse for sangen og dansen, attribut.

Dikterende engel: emblem for evangelisten Matthæus.

Djævl: Er egentlig faldne engle, den første iblandt dem Lucifer. Symboler er dels dyriske: aspis, basilisk, løve, slange, dels menneskelige: mørke engle, endvidere forvrængede: spidse ører, horn, bukkefødder og -hale, flagermusevinger og -hud, bevæbnede med trefork eller hakke. Krans af palmeblade symboliserer sejr over djæveln.

Dobbeltfløjte: Attribut for musen for sang og musik, Euterpe.

Dommedagsengel: blæser basun over de døde på dommens dag.

Drage: symbol på djæveln.

Dragt med månedstegn: Artemis (Diana), Rhea (Kybelle).

Due: Symbol for Fred, attribut for Oprigtigheden og Ydmygheden, Humilitas. D. i strålekrans eller korsglorie er symbol for Helligånden. D. med oliegren, er fredsduen, symboliserer udsoning. To d. er symbol for kærligheden. To duer, drikker af en skål med indskriften LETHE er ifl. græsk folketro, Glemselens flod i underverdenen, når de døde drak af den, glemte de alt forbigangent. Senere har man identificeret det med skærsilden, man kunne bade i floden og sone sine synder og komme i paradis.

Dulme smerter: Håbet personificeret som kvinde med attribut valmue, kan betyde håbet om at dulme smerter. Fra omkring 1835-40 findes en række sandstenkors med valmuekapsler sammen med akantusranke. Valmuekapslen som leverandør af opium, kan måske tolkes som smertestillende.

Dyden: personificeres ved kvinde med vinger, spyd i den ene hånd, laurbærkrans i den anden.

Dyder: (græsk: areté, latin: virtus). Personificeret som kvinder (undtagen Fortitudo, der kan være en mand) udtrykker de mange af menneskets gode egenskaber. Dyderne modsvarer af laster, personificerede både som mænd og kvinder, ses derimod aldrig på gravmæler. Der er fire kardinaldyder (af latin: fornemst, vigtigst): Retfærdighed, Justitia; Udholdenhed, tapperhed, mod, Fortitudo; Mådehold, besindighed, Temperantia; og Klogskab, visdom, Prudentia.

De tre teologiske dyder: Tro, Fides; Håb, Spes; Kærlighed, barmhjertighed, Caritas. I deres tjeneste står Helligåndens 7 gaver: Visdom, forstand, råd, styrke, kundskab, fromhed og guds frygt; og Helligåndens frugter: Kærlighed, glæde, fred, langmodighed, mildhed, trofasthed, sagtomdighed, afholdenhed.

De verdslige dyder: Barmhjertighed, Misericordia; Flid, Sedulitas; Gavnildhed, Liberalitas; Sagtomdighed, Mansuetudo; Klogskab, Prudentia; Kyskhed, Castitas; Lydighed, Obedientia; Mådehold, Sobrietas også kaldt Temperantia; Retfærdighed, Justitia; Standhaftighed, Perseverantia; Tapperhed, styrke, Fortitudo; Tålmodighed, Patientia; Ydmyghed, Humilitas.

Som det ses, kan en dyd både være kardinaldyd og verdslig.

Dyrekredsens: Zodiakus. De stjernebilleder, solen bevæger sig igennem i årets løb, illustreres ved månedstegnene, der er stilliserede tegn for stjernebillederne.

Død: symboliseres ved nedadvendt fakkell, knækket søjle. Sejr over død symboliseres ved krans af palmeblade. I Grækenland fik de døde en lekythos, en olieflaske af ler med vellygtende indhold med i graven. Det har måske forbindelse med tårekrukken. Lekythos er et buget kar med smal hals og bred åbning.

Død, Kristi symboliseres ved Fugl Fønix.

Dødedans: En dans af skeletter, var i middelalderen en måde at illustrere døden.

Døden: Personificeres som skelet med krone eller cypreskrans; som bleg, sortklædt kvinde; som dødens genius en yngling med nedadvendt fakkell; et kranium; en gammel mand

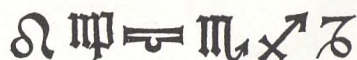
Drage

Due med olieblad

Due med korsglorie

Dyrekredsens tegn

med skæg i vid kappe og med attributter: timglas, sejl, le og spade; Putto med (omvendt) fakkel (en genius). Symboliseres ved vissen rose.

Dødningehoved: symbol på død og forkrænkethed.

Dødsynd: Ligesom laster vises de aldrig på gravmæler. Der var syv: Hovmod, stolthed, Superbia, attribut påfugl; Misundelse, Invidia, attribut: hund; Vrede, Ira, attribut, bjørn, vildsvin; Livslede, dovenskab, Acedia, Accidia, attribut, æsel; Gerrighed, Avaritia, attribut, ulv, abe, pengepung; Umådehold, frådseri, Gula, attribut, spyttende mand; Vellyst, ukyskhed, utugt, Luxuria, attribut svin. **E:** som græsk bogstav, epsilon, se græske bogstaver.

Efesiske Artemis (Diana) se Artemis.

Eg: var Jupiters træk, symboliserer styrke, standhaftighed, ihukommelse.

Egekrans: (latin: corona civica), symboliserer borgerdyd, attribut for den personificerede Kærlighed til fædrelandet.

Egeløv: bruges til at binde kranser, derfor symboliserende borgerdyd.

Egen kraft: Den opadvendte trekant i Davidsstjernen symboliserer menneskets egen kraft.

EIPHNH: læses som græske bogstaver, epsilon, iota, ro, eta, ny, eta, det siger Eirene (Irene), græsk gudinde, Freden. Kan læses på to gravsten på Assistens kirkegård i København.

Embedsmænd: Kan have fescas som emblem.

Emblem: mærke eller figur, der symbolsk betegner bæreren som medlem af eller tilhørende en forening eller bevægelse eller fag, håndværk.

Engle: egentlig kønsløse menneskelignende, men med vinger, senere som ynglinge og fra renæssancen også som piger. Ærkeenglene har 1 par vinger, Keruber, 1, 2 eller 3 par, Serafer 3 par. Englebørn, kaldes putto, i flertal putti (af italiensk, lille dreng), i klassicismen er de ofte genier. Vingerne har de sikkert som forbillede i den græske sejrgudinde, Nike. Faldne engle er djævl.

Egekrans

Enhjørning

Evangelistsymboler

Enhjørning: Et fabeldyr, med et snoet horn siddende midt i panden, det kunne tæmmes af en jomfru, derfor attribut for Castitas, Kyskheden, og symbol for Jomfru Maria.

Enighed: symboliseres ved håndtryk.

en profil: En form for portræt, set fra siden.

Ens figurer, tre: f.eks. fisk, der danner en ligesidet trekant, kaldes en triquetra, symbol på evigheden.

Episk digtning: har Kalliope som muse.

Epos: har Klio som muse.

Epsilon: græsk bogstav, som latinsk bogstav E, se græske bogstaver.

Erato: Muse for lyrik, kærlighedslyrik, personificeret som kvinde, attribut: kithar(a). Navnet betyder: den yndige.

Erindringen, Hukommelsen, den græske gudinde Mnemosyne, var moder til muserne.

Erkendtlighed: gl. dansk for taknemmelighed, symboliseres af storken.

Eta: græsk bogstav, gengivet med det latinske bogstav H, se græske bogstaver.

Eunomia: Lovmæssigheden, græsk gudinde, datter af Themis og Zeus, én af Horaerne, gudinde for Naturens regelmæssige gang, beskytterske af samfundets lovordnede tilstand.

Euterpe: én af muserne, muse for sang, musik og lyrik. Hendes attribut er en fløjte eller dobbeltfløjte. Navnet betyder: den der bringer glæde.

Evangelistteg: De fire vingede væsener, der ledsager fremstillinger af evangelisterne, eller enkeltvis som symboler for evangelisterne. Det er egentlig kerubernes attributter, som de skildres i Ezekiel 1, 5-14. Johannes har ørnen, Lukas, vinget okse, Markus, vinget løve og Matthæus, engel.

Evige lyksalighed: Personificeret som kvinde med laurbærkrans og palmegren som attributter.

Evige magt: Romerrigets e.m., symboliseres ved en slange om jordkloden.

Evigheden; Aeternitas, romersk gudinde personificeret som kvinde i kåbe, løftet samles i en cirkel, attribut to kugler, senere med cirkel og en slange, der bider sig selv i halen eller med kugle i hver hånd; eller en kvinde med

fugl Føniks. Symboler på evigheden er: cirkel, slange bidende sig selv i halen, triqueta, en figur af tre ens figurer samlet til ligesidet trekant, stedsegrønne træer, f.eks. oliven og palme.

Fabeldyr: Dyr skabt af overtro, f.eks. Fugl Føniks, enhjørning, sfinks.

Fakkelt: Attribut for Freden, hvormed hun antænder våben. En lodret fakkel er en brudefakkel, en nedadvendt er attribut for Tiden, Saturnus, personificeret som Døden og dødens genius. Alene er den nedadvendte fakkel symbol for døden.

Fama: (Latin, ry, rygte). Romersk gudinde, identificeres med de græske Ossa og Feme. Skildres som hurtig og stærktvoksende kvinde, hendes bolig havde 1000 døre og bygget af klingende malm. Attribut én eller to basuner, er der to, er den ene af guld til udspredding af det gode rygte, den anden af jern til det dårlige.

Fasces: Et risknippe, eller stokke bundet sammen ofte sammen med en økse, hvis blad stikker ud på midten. Et embeds og værdighedsymbol båret af den romerske straffemyndighed, liktorene. I nyklassicismen brugt som et rent ornament. Emblem for embedsmænd, visse Odd-Fellowordensemblem kan have Fasces stukket igennem de tre ringe.

Femtakket krone: er en adelskrone.

Ferle: Et strafferedskab bestående af en træstang med kugle i den ene ende, det brugtes til slag på ryg eller håndflade. Attribut for Castitas, Kyskheden.

Feston: En guirlande bundet af grønt blandet blomster eller frugter og ophængt i bue mellem to befæstningspunkter og således, at enderne hænger lodret.

Fides: Troen, en af de tre teologiske dyder, personificeres som kvinde med attributter, kors, kalk og bibel.

Figurer: Mange forskellige slags bruges på våbenskjold i heraldisk forstand. Tre ens figurer stillet i ligesidet trekant kaldes en triqueta og er et evighedssymbol.

Filosofi: personificeres ved musen Klio, som kvinde med en bogrulle.

Fire nagler: Krucifikser med 4 nagler, kendetegner et romansk krucifiks.

Firkant: Symbol på den timelige verden.

Fisk: Symbol for Jesus Kristus lige fra oldkirkens tid. F. hedder på græsk ichtys, som dannes ved sammenstilling af begyndelsesbogstaverne i de græske ord: *Iesus Christos Theu Hyios Soter* (Jesus Kristus Guds Søn Frelseren). Tre fisk i triqueta, i ligesidet trekant er symbol på evigheden.

Flad hat: et emblem for landmanden.

Flamme: Kvinde med hår som flammer er Fromheden eller Gudsfrygten. Symbol for Gud og Helligånden.

Flammende hjerte: attribut for Kærligheden, Caritas.

Flid: Symboliseres ved edderkko, bikube med eller uden bier, ur.

Fliden, Sedulidas, den personificerede flid (gl. dansk: vindskibelighed), en af dyderne med attributter røgelseskar, bog, høne med kyllinger, bikube, scepter. Desuden foreslår Karin Kryger, at mange overflidighedshorn må betyde flittig og gavmild.

Flod, glemseleens: floden Lethe i underverdenen, drak de døde af den, glemte de alt om det forbigangne. Personificeres ved to duer drikende af en skål med inskriptionen LETHE. Omfortolket var Lethe en flod i skærsilden, der førte til Paradis, når de døde badede i den, kunne de komme i Paradis.

Fløjte: Attribut for musen for musik og lyrik, Euterpe.

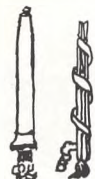
Forbogstaver i navne slynget sammen eller enkeltvis, danner et monogram.

Fordybning i væg, mur eller mindesmærke kaldes en niche eller blænding. Nichen er ofte plads for skulptur, urne, lampe eller anden genstand.

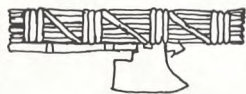
Fork: Attribut for Neptun, romersk gud og Posejdon, græsk gud, Havets gud, dermed emblem for handelens og søens folk.

Forkrænkeligheden: på nyere dansk: døden, symboliseres ved døddingehoved, kranium, hovedskal.

Forsoning: symboliseres af duen, der kom med et olieblad til Noah.

Fakkelt

Fasces

Feston af cypres

Fisk

Fork

Forstand: En af helligåndens nådegaver.

Forsynet: Personificeret som kvinde med attribut trekant i strålekrans.

Fortes: latin, legemlig styrke, se Fortitudo.

Fortitudo (Fortes): Latin, legemlig kraft, styrke. En af kardinaldyderne, Tapperheden, Styrken, personificeret som kvinde, eller mand, attributter: sværd, spyd og søjle.

Fortuna: Skæbnens gudinde, romersk. Personliggørelse af Tilfældet, senere den Hellige, dvs. Lykken. Attribut overflødhedshorn, som symbol på rige gaver, den anden hånd hviler på et rør, betyder skæbnens gang, eller et hjul, symbol for livets omskiftelighed.

Fortællende digtning: Musen Kalliope med attribut skrivetavle.

Foryngelse: slangen skifter ham, man troede den foryngede sig, derfor symbol for lægekunst.

Fred: (latin: Pax). En af helligåndens frugter, symboliseres ved due, overflødhedshorn, velstand er en følge af fred. Fred er ofte brugt på gravmæler, det ses også med det latinske Pax, og i to tilfælde er det på Assistens kirkegård, København, skrevet som EIPHNH, det er græsk, Eirene, fred.

Freden: personificeret ved den græske gudinde Eirene (Irene), med attribut overflødhedshorn.

Fredsdue: due med olieblad, der kom tilbage til Noah, symbol på forsoning.

Frie kunster, artes liberales: Deles i trivium: grammatik, dialektik, retorik og quadrivium: geometri, musik, astronomi, aritmetik. Personificeres som kvinder med attributter, f.eks. geometrien med passer.

Frigjorte sjæl: symboliseres af sommerfugl.

Frimurerordenen: emblem som murer: passer og vinkel.

Fristelser: Laurbærkrans er symbol på sejr over det onde og jordelivets fristelser.

From husmoder: symboliseres ved apostlen Peters opvækkelse af enken Tabita.

Fromheden (Gudsfrigten): én af helligåndens nådegaver, personificeres ved kvinde, hvis hår står i flammer, attributter: stork og overflødhedshorn.

Frugt: ofte indhold i overflødhedshorn og kan indbindes i festoner. Se Frugtbarheden.

Frugter, helligåndens: er kærlighed, glæde, flid, langmodighed, mildhed, trofasthed, sagtmødighed, afholdenhed.

Frugtbarheden: Personificeres som kvinde med overflødhedshorn med frugter og blomster. Kan derfor forveksles med Barmhertigheden.

Fugle: Se due, Fugl Fønix, ugle, ørn og trane.

Fugl Fønix: Et fabeldyr, der viste sig hvert femhundrede år i Ægypten. Den ligner snart en ørn, snart en hejre. Legenden fortæller, at den brændte sig selv op, men genopstod af asken, derfor symbol på Kristi død og opstandelse. Attribut for Evigheden.

Fuldkommenhed: symboliseres af ottetakkets stjerne.

Fæstningsplan: Attribut for fæstningarkitekstens muse.

Fødder, bare: Kvinde i lang sid klædning dækkende også hovedet, er vestalinde, personifikation af Sædeligheden. En slange under Kristi fødder, er symbol på synden, der er overvundet.

Fødslen: I Rom forestillede man sig, at hvert menneske ved fødslen fik to genier, en god og en ond, fungerende som samvittighed og sjæl. *Får:* båret på skulderen, er det den gode hyrde, pastor bonus, båret på armen, er det Johannes døberen.

Gammel mand med skæg, måske mere eller mindre afklædt, med attributter, timeglas, le, spade, sejl er Døden.

Gamle testamente: symboliseres ved bogrulle, modsat det nye ved bog. Attribut for Prudentia, klogskaben.

Gartner: Kan have haveredskaber som emblem, symboliseres ved den romerske gudinde for havedyrkning, Pomona. Personificeret: kvinde med blomster og vandkande.

Gavmildheden: (gl. dansk veldædigheden), Liberalitas, en af de verdslige dyder, personificeret som kvinde med attributter kande og brødkurv. Kan derfor forveksles med Barmhertigheden, Caritas.

Fredsdue

Fugl Fønix

Genfødsel: Kan symboliseres af ørn med udbrede vinger, og af ottekant. Derfor er dåbskapeller ofte ottekantede centralbygninger.

Genier: Ved fødslen fik mennesket (manden) to genier, en god og en ond, troede man i det gamle Rom, de kom til at agere som samvittighed og sjæl. Tilsvarende fik kvinden Juno. Også byer, lande og genstande kan have genier. Personificeres ved småbørn med vinger og attribut efter mennesket, de tilhører, f.eks. billedhugger, billedhuggerværktøj; med le eller nedadvendt fakkel, Dødens genius.

Gennemboret hjerte: Attribut for den guddommelige kærlighed.

Genopstandelse: Symboliseres af Fugl Fønix, kors og måske solen.

Genstand: Kendetegn på allegoriske personifikationer, hvorved man kan kende dem fra andre.

Geografi: Beskæftigelse med g. kan symboliseres ved globus eller kugle.

Glemselens flod, Lethe, i underverdenen eller skærsilden, drak de døde af den, glemte de alt om fortiden, eller badede de sig i den, kunde de avancere til Paradis.

Globe, Globus: Kan symbolisere handel især på udlandet eller have arbejdet med geografi. Attribut for musen Urania for astronomi og Sandheden personificeret som den græske gudinde Aletheia.

Glæde: en af helligåndens frugter.

Gode: Det gode symboliseres ved solen, som ofte har menneskeansigt, og ved børn.

Gode hyrde, pastor bonus, oldkristent symbol for Kristus, personificeret ved hyrde, der bærer lam på ryggen. Emblem for kristne.

God harmoni: symboliseres ved lyre, Apollons musikinstrument, som han bar for at vise den g.h. i musik og poesi.

Gorgo, gorgoner. Tre kvindelige uhyrer i græsk mytologi. Medusa var en af dem, hendes blik forvandlede enhver, hun så på, til en sten. Hun blev dræbt af helten Perseus; men af hendes blod fremstod vingehesten Pegasus, hendes hoved sættes på Athenas skjold Ægiden.

Gode hyrde

Gotisk krucifiks

Gotisk krucifiks adskiller sig fra romansk ved at have kun tre nagler.

Grevekrone: Krone med ni takker. Hovedsmykke båret som værdighedstegn som greve.

Griffel: Attribut for musen for heroiske digtning, Kalliope.

Grosserer: Emblem: Merkurstav, stork, skibe og vareballer.

Grundplan: Bygningsgrundplan attribut for arkitektens muse.

Græske bogstaver: Nogle bogstaver i det græske alfabet har samme tegn som det latinske, men anden lyd værdi. Mest kendt er nok P og X (ro og chi), der skrevet sammen er Kristi monogram. IHS (iota-eta-sigma, sigma dog skrevet med latinsk bogstav) er Jesus monogram; men det kan også tolkes på latin, se IHS. EIPHNH (epsilon-iota-ro-eta-ny-eta) eirene, fred. Endvidere haves fisken, der på græsk hedder ichthys; men her indgår bogstaver, som ikke haves i latinsk alfabet IXΘΥΣ (iota-chi-theta-ypsilon-sigma). Se Fisk.

Græskrans: Attribut for Kærlighed til fædrelandet. Et gammelt romersk symbol, sejrherren plukkede græs på slagmarken, hvor sejren var vundet og bandt krans, som han havde med i sit triumftog.

Gud: Gud afbildes ikke, men symbolsk vises han ved en hånd rakt ud af en sky, eller ved et øje. Andre symboler er cedertræ, flamme, sol, ligesidet trekant med øje.

Guder, græske og romerske bruges i stor udstrækning som personifikationer for allegoriske personer. Næsten alle romerske er identificerede med ældre græske, derfor må i reglen føres to navne.

Gud fader: symboliseres ved øje i ligesidet trekant.

Guddommelige dyder: Caritas, kærlighed, Fides, tro, Spes, håb.

Gudinder; Ligesom guder er der græske identifikationer af de romerske, museerne er dog for størstedelen græske.

Gudsfrigten, (Fromheden) personificeres ved kvinde med hår der flammer, attributter stork, røgelseskar og overflødhedshorn. Den er en af helligåndens nådegaver.

Grevekrone

Guds herlighed: symboliseres ved strålekrans, attribut til Forsynet.

Guds hjælp: symboliseres ved nedadvendt trekant i Davidsstjernen.

Guds hånd: kaldes symbolet: en hånd rakt ud af sky, det er den ældste fremstilling af Gud.

Guds lam: også kaldt korslam, agnus dei, et lam med glorie og korsbanner, symbol på Kristi offerdød.

Guds øje: Et øje indesluttet i trekant omgivet af strålekrans, betyder Gud ser alt. Trekanten er treenighedssymbol, og strålerne Guds herlighed.

Guldbasun: Den ene af Renomeet, Famas basuner er af guld, den hvormed hun udbreder det gode rygte.

Gylden kæde: Attribut for Den ægteskabelige kærlighed, en mand og kvinde er lænket sammen og holder et hjerte imellem sig.

H: som græsk bogstav, eta, se græske bogstaver.

Hale: Slange, der bider i sin hale, danner en cirkel: evighedssymbol. Påfuglens udslæde hale symboliserer himlen.

Hammer: emblem for håndværkere, der bruger hammer, attribut for billedhuggerens muse.

Hamskift: Slangen skifter ham, de gamle troede den fornygede sig, et sundhedstegn. Slangen blev derfor lægeguden Asklepios (græsk), Æskulaps (romersk) attribut.

Han (Hun) hvile i Fred: oversættelse af latin: Requiescat in Pace, forkortet R.I.P. ses ofte på katolske kirkegårde.

Handelen, Commerci: personificeres ved Merkur, romersk gud, identificeret med grækernes Hermes som en mand med attributter: merkurstav, hjelm med vinger, vinger på skoene. Den kan også fremstilles ved kvinde, men så er det sandsynligvis Hermes' moder Maja. Andre symboler er globus eller kugle, klipfisk, stork og Neptuns fork, for handel er nært forbundet med søfart.

Handelens gud: er Merkur, romersk gud, identificeret med Hermes, græsk gud. Vises i kunsten som mand med hjelm med vinger, sko

Guds hånd

med vinger og en stav omvundet med to slanger og vinger, merkurstaven.

Harpokrates: Græsk gud for ungdom, egentlig ægyptisk barnegud, Horus, en solgud. Fremstilles som et barn, suttende på tommelfinger.

Hane: symboliserer vågenhed, attribut for Akademiet.

Hat, flad: emblem for landmand.

Havets gud: Romernes Neptun identificeret med grækernes Poseidon. Fremstilles som moden mand med skæg. Attribut trefork. Ses ofte i følge med handelens gud.

Helbredelse: Symboliseres af slange, derfor emblem for læge og apoteker.

Helgen: Fremstilles ofte med martyrredskaftet eller stående med eller ved den ting, som gjorde ham (hende) fortjent til helgenværdighed.

Helligånden: Symboliseres ved due, ofte i strålekrans og med korsglorie.

Helligåndens syv gaver: Visdom, forstand, råd, styrke, kundskab, fromhed, guds frygt.

Helligåndens frugter: Kærlighed, glæde, fred, langmodighed, mildhed, godhed, trofasthed, sagtomdighed, afholdenhed.

Herakles: Græsk hero, identificeret med romerske gud Herkules. Vises som kriger med kølle. Symbol på styrke.

Herkules: Romersk gud, identificeret med den græske Herakles, en hero. Afbildes som kriger med kølle som våben. Symboliserer styrke.

Her ligger, her hviler: ofte skrevet på latin: jacet.

Herlighed, Guds: symboliseres ved strålekrans.

Hermes: Græsk gud, samme som romernes Merkur, Samfærdselens, handelens, sportens og tyvenes gud. Vises som en mand med vingebesat hjelm, vinger på skoene og en stav med vinger, hvorom er snoet to slanger.

Heroisk digning, poesi, personificeret ved musen Kalliope (Calliope) med attribut: skrive tavle og griffel, eventuelt laurbærkrans.

Heroldstav: (latin: caduceus, græsk: kerykeion), en stav med vinger foroven og to slanger vundet omkring. Attribut for handelens

Guds øje, strålekrans: Guds hjælp

gud, rom. Merkur, græsk Hermes, kaldes derfor også merkurstav.

Himlen: Symboliseres ved påfuglens halevifte.

Historien: H. var hos grækerne lig med visdom i almindelighed, først senere har betydningen ændret sig. Fremstilles ved musen Klio, som kvinde med bogrulle.

Hjelm: Attribut og emblem for officereren; Minerva, visdommens gudinde, og h. med vinger for romernes Merkur, grækernes Hermes, handelens gud.

Hjerte: Symboliserer kærlighed, derfor attribut for Caritas, Kærligheden. Holder en mand og kvinde det imellem sig, er det Den ægteskabelige kærlighed. Brændende, flammende h., symboliserer Caritas, kærligheden og barmhjertigheden. Gennemboret h. er symbol for Den guddommelige kærlighed. Tre h. er en del af Danmarks rigsvåben, symboliserer derfor Danmark.

Hjælp: Guds h. til menneskene symboliseres ved nedadvendt trekant.

Hjul: Attribut for Fortuna, skæbnen, symboliserer livets omskiftelighed.

Horn: Et h. fyldt med blomster, frugt, penge, smykker o.l. er et overflødigedshorn.

Hoved: På h. kan bæres, hat (landmand), hjelm (Minerva, Merkur), krans (Kærligheden), Krone (kongelige og adelige borgere), murkrone, Kybelle, Rhea.

Hovedskal: Symbol for Døden og forkrænkelighed.

Hovedsmykke: Se diadem, krans, krone.

Hovmod: Superbia, en af dødssynderne, attribut: påfugl med udspredd hale.

Hukommelsen, (erindringen), gudinden Mnemosyne var moder til muserne.

Humilitas, ydmyghed, en af dyderne, personificeret som kvinde med attribut due og kors.

Hund: Attribut for Troskaben; men også for Invidia, Misundelsen.

Husmoder: Den ideale, fromme h. symboliseres ved enken Tabita fra Joppe, som apostolen Peter opvakte, (Ap. G. 9, 36-43).

Hvid lilje: symbol for udødelighed og renhed.

Hygæa (Hygieia): græsk gudinde for sund-

hed, datter af lægeguden Asklepios. Attribut: slange, der drikker af skål. Emblem for læger.

Hymne: Muse for h. er Polyhymnia, vises som kvinde, men hun har i modsætning til de andre musen ingen attribut, hun hyller sig i sin klædning.

Hyrde: En h. bærende lam på ryggen er symbol på Jesus, et gammel kristent symbol personificeret som Den gode hyrde, pastor bonus. Bæres lammet på venstre skulder er det Johannes døberens.

Hyrdestav. latin: pedum, er en stav med krummet ende. Den blev senere til bispestav, dermed symbol for biskop. Attribut for komedians muse, Thalia.

Hæderstegn: Krans.

Hænder, der mødes: Håndtryk, er et venskabsymbol, symbol på troskab.

Høne med kyllinger: Attribut for den personificerede flid, Sedulidas.

Høstredskaber: Emblem for landmand. Attribut for Landvæsenet og Ceres.

Håbet: Personificeres ved Spes, en af de teologiske kardinaldyder som en kvinde, grønklædt med barn eller fugl på armen, eller et anker, undertiden også valmue.

Hånd rakt gennem sky: Guds hånd, betyder Guds nærhed.

Håndtryk: Betegnelse for to hænder, der mødes, som når man hilser på hinanden, eller siger tak, et venskabsymbol og efter den romerske gudinde Concordia, troskab.

Hår: i flammer, attribut for Fromheden, Gudsfrygten; kornaks i h. er attribut for Ceres; perle- eller blomsterkrans attribut for retorikens muse Polyhymia.

I: som græsk bogstav iota, se græske bogstaver og iota.

Iesus Nazaræeren Jødernes Konge: forkortes INIK.

Iesus Hominum Salvator: forkortes IHS.

IHS: Kan læses som græske bogstaver, iota-eta-sigma, det er de første tre eller to første og sidste i Iesus. Kan også være forkortelse af latin: Iesus Hominum Salvator: Jesus menneskehedens frelser eller In Hoc Signo: latin: ved dette tegn - underforstået skal du sejre.

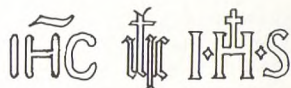
Hjerte

Hyrdestav

Håndtryk

IHS

Ihukommelse: symboliseres ved eg, Jupiters træ.

In Hoc Signo: forkortet IHS.: latin: Ved dette tegn (underforstået: skal du sejre).

INIK: Korsoverskrift på krucifiks på dansk: Iesus Nazaræren, Jødernes Konge.

INRI: Korsoverskrift på krucifiks på latin: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, Jesus Nazaræernes konge, altså det samme som INIK.

Invidia: latin: misundelse en af 7 dødsynder, attribut hund.

Iota: Græsk bogstav, gengives med latinsk som I. Se græske bogstaver.

Irene: også stavet Eirene, Freden, se Eirene.

Jacet: latin: her hviler. Ses ofte som gravskrift.

Jernbasun: Bruges af Fama, Renomeet til udbredelse af dårligt rygte.

Jesus: staves på latin Iesus. Symboler: cypres, håndtryk, fisk, lys, lam, løve, pelikan.

Jesusmonogram: De første tre bogstaver på græsk (eller to første og sidste) iota-eta-sigma, skrevet med latinske IHS, kan være sammenslynget.

Johannes, evangelisten, symboliseres ved ørnen og apostel ved kalk med slange.

Johannes Døberen: afbildes med lam på armen eller over venstre skulder.

Jomfru Maria: symboliseres ved cedertræ eller oliventræ og ved enhjørning, som tegn på jomfruelighed.

Jordkloden, omslynget af slange, symboliserer Romerrigets evige magt.

Jordelivets fristelser: Laurbærkrans symboliserer sejr over j.f. - J. modgang: Palmekrans symboliserer sejr over J.m.

Juno: olditalisk gudinde, tidligt identificeret med grækernes Hera. Kvindens og kvindelivets gudinde og ægteskabets beskytter. Datter af Rhea, Kybele. Desuden navn til guddommelige væsener, man troede fulgte kvinden, ligesom mandens genier.

Jupiter: Romersk gud, den ældste og øverste, identificeres med grækernes Zeus. Hans kone var Minerva, svarende til grækernes Hera. Viser som en gammel skægget mand med attributter, tordenkile og ørn. Hans træer var eg og oliven.

Kalk

Justitia: Retfærdigheden, én af kardinaldyderne, personificeret som kvinde med bind for øjnene, attribut: vægt og sværd.

Jødedommen symboliseres ved en sekstakket stjerne, davidstjernen, et heksagram, der kan tegnes af to sammenlagte trekanter, eventuelt sammenflettede.

Kalk: Attribut for Fides, Troen, Den guddommelige kærlighed og apostlen Johannes.

Kalliope: Navnet betyder: den med den smukke stemme. Muse for den episke, heroiske digtning, poesi, fremstilles som kvinde med attributter, laurbærkrans, skrivetavle og griffel, trofæ.

Kande: Attribut for Barmhjertigheden, Misericordia og Gavnildheden, Liberalitas, samt Mådehold, Temperantia.

Kanope: Navn efter den ægyptiske oldtidsby Kanopos. En krukke til opbevaring af balsamerede ligs indvolde, låget er udformet som menneske-, abe-, falke- og hundehoved, egentlig symboliserende guddomme eller gravgenier: Amsel, Hapi, Duamutef og Kebehsenuf, som hver for sig symboliserede menneskets bløddele. Urne på gravsten kan være udformet som kanope.

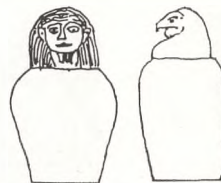
Kappe: Gammel mand med langt skæg med k. på er Døden.

Kardinaldyder (hoveddyder) (af latin: cardinalis, vigtigst, fornemst). Stammer fra omkr. år 400. Prudentia, klogskab; Justitia, retfærdighed; Fortitudo, taperhed; Temperantia, mådehold, disse fire er de antikke dyder, som udvides som med de teologiske eller kristelige: Fides, tro; Spes, håb; Caritas, kærlighed.

Kendetegn: genstand, portrætfigur o.l., hvorpå man kan kende en personifikation, kaldes en attribut.

Kerub flertal kerubiner el. keruber er engle med 1, 2 eller 3 par vinger, de er Guds sendebud og var vogtere af Edens have. Attributter, menneske, løve, okse og ørn, ligesom evangelisterne, idet de er overført til evangelisterne. (jfr. Ezekiel 1, 5-14).

Kerykeion: græsk: heroldstav, på latin: caduceus. Merkur og Hermes attribut, merkurstaven, en vinget stav med to slanger omvundet.

Kanope

Khi: anden stavemåde for det græske bogstav Chi.

Kithar(a): Attribut for lyrikkens muse, Erato. Emblem for digtere. Et strengeinstrument.

Klio: Betyder: den der giver berømmelse. Staves også Clio. Historiens og filosofiens muse, Personificeres som kvinde med attribut: bogrulle.

Klogskaben: Prudentia, en af kardinaldyderne, personificeres som kvinde med attributter: spejl og slange. Spejlet fordi man ikke kan forbedre sig uden at kende sine mangler, og slangen, fordi den er et klogt dyr. Andre attributter er skriftrulle og sfinks. Kan også symboliseres ved gudinden Minerva, der har oliegren og ugle som attributter.

Knippe af stokke eller ris, se fascies.

Knækket søjle: er symbol på død og sorg.

Komediens muse: Thalia (græsk: den blomstrende) personificeres som kvinde med attribut: komisk maske og hyrdestav.

Komisk maske: Attribut for komedien muse, Thalia. Maskens mundvige er bøjet opad, modsat den tragiske maske, for tragedien.

Korinthisk kapitæl: emblem for billedhugger og arkitekt. Kapitælet kendetegnes ved sit akantusløv, hører til en kanneleret søjle med attisk base.

Kornaks: stukket i håret, attribut for gudinden Ceres, gudinde for korndyrkning, dermed emblem for landbrug.

Kors: Symbol på Kristi lidelse, død og opstandelse. Attribut for Troen, Fides; Religionen og Ydmygheden, Humilitas. Er den korsfæstede på korset, kaldes det et krucifiks.

Korsglorie: en glorie med korstegn. Den bæres af Gud, Kristus og helligåndens due.

Korslam: anden betegnelse for Gudslam, agnus dei.

Korsoverskrift: Indskrift på krucifiksets tavle over Kristi hoved, forfattet af Pilatus: Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum, Jesus fra Nazaret, jødernes konge eller Jesus Nazaræeren jødernes konge. forkortet: I.N.R.I. eller på dansk : I.N.I.K.

Komponist: Emblem: noder, som f.eks.

J.O.E. Hartmanns noder til: »Dengang jeg drog afsted«, endvidere lyre.

Kranium: symboliserer døden, døds og forkrænkeligheds symbol.

Krans: (latin: corona), et hæderstegn, bundet af plantedele (hvis den er af metal, er det en krone). Krans til døde er lukket, mens sejrskransen er åben. Attribut for Apollon, Borgerdyden, Freden, Jupiter, Kærlighed til dyd, Kærlighed til fædrelandet, Minerva, Obedientia, lydighed, Pluto og Sikkerheden. Symbol for renhed og sejr.

Krigen: symboliseres som en nationalitet, en kvinde med rigsvåben i sit diadem, først i 1800-tallet var det England.

Kriger: med kølle er personificering af Herkules, romersk gud og Herakles, græsk gud, som en ung mand med egekrans og græskrans, symboliserende henholdsvis borgerdyd og sejrskrans.

Kristelige hoveddyder: også kaldt teologiske, stammer fra omkr. år 400. Fides, tro; Spes; håb; Caritas, kærlighed.

Kristne menighed: symboliseres ved vinranke.

Kristne symboler: symboler, der kun skal forstås af indviede, mange af dem er derfor brugt allerede i oldtiden: Gudslam, agnus dei, Fugl Fønix, Aspis, fisk, enhjørning, hjerte, kors, Jesusmonogram, Kristi monogram, pelikan, påfugl, øje i trekant.

Kristi død: symboliseres af Fugl Fønix.

Kristi lidelse og genopstandelse: symboliseres af Gudslam, Fugl Fønix.

Kristus: symboliseres af Gode hyrde, pastor bonus, kristusmonogram, vædder.

Kristusmonogram: dannes af de to første bogstaver af det græske Christos: XPICTOC; chi og ro.

Kristusstjerne: ottetakket stjerne. Symbol på fuldkommenhed og uendelighed.

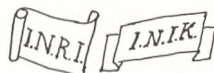
Krone: Et hovedsmykke båret som værdighedstegn. Oprindelig var det en krans af planter. Den består af et pandebånd, hvorpå er placeret takker efter rang. Konge- og kejserkrone har mere end ni takker, grevekroner 9 takker, baron eller friherrekroner 7, adelskroner 5, borgerkroner 3. Byer kan også have kro-

Korinthisk kapitæl

Korslam

Korsoverskrift

Kristusmonogram

ne, her er takkerne udskiftet med tårne. Pavens krone, tiara er tredobbelt. Kronen er attribut for Døden, personificeret som skelet; Mådeholdet, Perserverantia, personificeret som kronet kvinde.

Kronos, Tiden, græsk gud, var gift med Rhea, de var det andet græske gudepar, de havde bl.a. børnene Zeus, Poseidon, Hera og Demeter. Fremstilles ligesom den romerske Gud, Saturnus med hvem han identificeres, som en gammel mand med vinger og skæg, attributter le og timeglas.

Krukker: emblem for apoteker. Krukke til aske se urne og kanope.

Kugle: Det kan være svært at skelne den fra globus i lavt relief. Attribut for Evigheden. Emblem for handel - verdenshandel og geografi, her skal den opfattes som globus.

Kvinder: De fleste allegorier, dyder, musen og andre gudinder, de frie kunster fremstilles i kunsten som kvinder, deres attribut identificerer dem. Alle attributter er opført alfabetisk, så de må opsiges her.

Kvindehoved, løve med: et fabeldyr, sfinks. Symbol for videnskab, attribut for Klogskaben og solen, endvidere Landvæsenet.

Kvindelige engle: Engle var oprindelig kønsløse; men fra renaissance ses også pige-engle.

Kybele (Cybele) eller Magna Mater (dvs. den store moder) en frygisk gudinde oprindelig, afbildes med murkrone på hovedet: en frugtbarhedsgudinde. Identificeres med Rhea.

Kyllinger: Høne med k. er attribut for den personificerede dyd Fliden, Sedulidas.

Kyskheden, Castitas, en af de personificerede dyder, attributter: enhjørning, palme, ris og ferle. Jomfru Marias kyskhed symboliseres af enhjørning.

Kæde: En mand og kvinde lænket sammen af k. og holdende et hjerte imellem sig, er personifikation af Den ægteskabelige kærlighed. Kæde af 3 led er emblem for Odd-Fellow logen.

Kærligheden, Caritas, fremstilles som kvinde med småbørn omkring sig, attribut flammen-de hjerte. Symboliseres ved to duer, roser, hjerte.

Kærlighed, opofrende: symboliseres ved pelikan, sagnet fortæller, den mattede sine unger med kød fra sit eget bryst.

Kærlighed til dyd: Personificeres ved vinget barn med fire krans, én på hovedet, tre i hænderne, symboliserende retfærdighed, klogskab, styrke og tålmod.

Kærlighed til fædrelandet: Viser som en ung kriger med krans (borgerdyden) og en græskrans (sejrskrans).

Kærlighed, ægteskabelige: Fremstilles som kvinde, der ser på sit barn, eller som mand og kvinde lænket sammen og holdende et hjerte imellem sig.

Kærlighedslyrik, har musen Erato, med attribut en kithar(a), som personifikation.

Købmand: Emblemer: Stork, kvinde med stork, Merkurstav, Neptuns fork, skibe, vareballer.

Kødets opstandelse: Symboliseres ved påfugl, fordi sagnet fortæller, den var udødelig.

Kølle: Kriger med kølle, er Herkules, romersk gud, identificeret med grækerne Herakles.

Kønsløse: I bibelsk forstand er engle kønsløse, senere fremstilles de som ynglinge og fra renaissance ses også piger.

Kåbe: Gudinde i kåbe er Evigheden.

Laboratorieudrustninger: emblem for apoteker.

Lacrimae: latin: tårekrukker.

Lacrimatory diarsi: italiensk: tårekrukker.

Lam: Er et uskyldssymbol. En hyrde, bærende lam er Jesus som den gode hyrde. Johannes døberen bærer et lam på venstre skulder. Et lam med glorie og korsfane er Gudslam. Lam er attribut for dyderne Mansueto, sagtomdighed og Patientia, tålmodighed.

Lampe: Er ofte sat ind i niche, måske samme symbol som for lamperne i columbarierne og katakomberne, hvor den symboliserede udødelighed. Attribut for Det fortsatte studium (se Akademiet) og Årvågenheden (agtsomheden)

Landbrug: symboliseres ved landbrugsredskaber, dyrekredsens tegn (Zodiaktegn), flad hat, aks og kornneg. Personificeres ved Ce-

Krone

Kybele

Kæde

Lampe

res, gudinde med attribut: aks eller neg og endvidere af sfinksen.

Langmodighed, en af helligåndens frugter.

Laster: det modsatte af dyder. De fremstilles også allegorisk; men findes selvsagt næppe anvendt på gravmæler, undtagelse er misundelsen, men for at personificere offer for misundelse.

Laurbær: et stedsegrønt, frugtbærende træ dyrket i Middelhavslandene. Den græske mytologi fortalte, at Daphne forvandlede sig til laurbærtræ, da hun blev forfulgt af Apollon. Attribut for Apollon, der bandt kransen af det; Den evige lyksalighed, Dyden. Symbol for Skønne kunster, kejserværdighed (Cæsar) og løn, underforstået dydens løn.

Laurbærkrans: Attribut for musen for heroisk poesi, Kalliope, Sikkerheden, Viktoria, Den evige lyksalighed. Symbol for sejr over jordelivets fristelser.

Lavssymboler: Emblem for håndværkere har ofte deres rod i de gamle lavssymboler.

Le: Et høstredskab, attribut for Døden, Kronos, Saturnus.

Lethe: Glemselens flod i underverdenen, drak de døde af den, glemte de alt om det forbigangne. Nyere omfortolkning er en flod i skærsilden, som de døde kunne bade i og avancere til paradiset. Personificeret ved to duer drikende af en skål med inskription LETHE.

Liberalitas: Gavmildheden, en dyd, personificeret ved kvinde med attributter: kande og brødkurv.

Lidelser, Kristi: symboliseres ved korset:

Ligesidet trekant: symbol på treenigheden. Er der øje i midten er det symbol på den treenige Gud, er der også strålekrans omkring, er det Guds øje. To tegnet sammen med spidser op og ned bliver det en Davidsstjerne, men den nedadvendte trekant symboliserer Guds hjælp til mennesket, og den opadvendte menneskets egen kraft.

Ligklæder: Benrad i ligklæder er Døden personificeret.

Lilje: Symbol for udødelighed og renhed.

Le

Lethe, to duer drikker

Lilje

Lyre

Linieal: Attribut for arkitektens muse, emblemet for arkitekt.

Livskraft: Symboliseres ved livstræ.

Livsløb: En meta, målmærke på romerske væddeløbsbaner, symboliserer livsløbets mål.

Livstræ: Stammer fra mesopotamisk kunst, symbol på livskraft.

Logik: se dialektik.

Lucifer: Leder af de faldne engle, djævlene.

Lukas: Evangelist og apostel. Evangelisttegn: vinget okse.

Lukket bog: kan være biblen.

Lydighed: Obedientia, en af dyderne, personificeret som kvinde, Attribut: krans af roser. *Lykken*: Symboliseres af stjerne, personificeres af Fortuna, gudinde med attribut: ror og overflødighedshorn.

Lyksalighed, den evige: Personificeret ved laurbærkranset kvinde, attribut: palmegren.

Lyksalighed, den statslige: Personificeres ved kvinde med attributter: merkurstav og overflødighedshorn.

Lyre: Et græsk strengeinstrument med to svajede, opadstående arme med tværstang, hvortil strengene er fastgjort. Attribut for musen for dansen, digtekunst og poesi, Terpsichore; for Apollon, gud for god harmoni.

Lyrisk: Muse for lyrik er Euterpe, Attribut: fløjte.

Lys: Symbol for Jesus som verdens lys.

Læge: Emblem æskulapstav og sørgende Hygæa.

Lægedom: Symboliseres af slange, der snor sig op af en stav: æskulapstav.

Lægegud: Græsk Asklepios, romersk Æskulap, har en stav, æskulapstav med to slanger snoende sig opad som attribut.

Lægesymbol: Æskulapstaven, en stav omvundet to slanger.

Lærdom: Symboliseres ved uglen, Minervas fugl.

Løftet højre hånd: Gestus for taler, musen for retorikken, Polyhymnia har løftet højre hånd.

Løn: Symboliseres ved laurbær.

Løve: Et af de mest fuldkomne dyr. Attribut for keruber og derfra overført som evangelist-

symbol for Markus. Symbol på magt og styrke; men også på djævlén.

Løve med menneskehoved: Sfinks.

Magna Mater: Se Kybele, Rhea.

Magt: symboliseres af løve, eventuelt sfinks. Slange omkring jordkloden, symboliserer Romerrigets evige magt.

Maja: Græsk gudinde, datter af Atlas og Zeus, moder til Hermes, hendes attribut er stork, derfor er stork symbol for handel og købmænd.

Maler: Symboliseres ved sørgende muse med malerredskaber, pensel, spartel og palet som attribut.

Malerredskaber: Attributter for malerens muse, emblem for maler.

Mand: Dyderne, der alle vises som kvinder; men Fortitudo, tapperheden, styrken, kan dog ses som mand. En gammel mand med langt skæg og i vid kappe eller afklædt med attributter, timeglas, sejl, le og spade er Døden, Kronos, Saturnus.

Mansueto, Sagtmodigheden, en dyd med attribut: lam.

Maria: se Jomfru Maria.

Mariitimt arbejde: symboliseres ved Neptuns attribut forken; og af Delfin.

Markus: Apostel og evangelist, evangelist-symbol: løve.

Martyr: symboliseres ved palmegren, modtager sejrens palme.

Maske: Attribut for muserne Thalia, for komedien med en komisk maske, den har opadbøjede mundvige, og Melpomene, tragediens med tragisk maske, her bøjer mundvigene nedad.

Matthæus: Apostel og evangelist, evangelist-symbol: et menneske og en engel, der dikterer.

Medusa: En af de tre gorgoner, kvindelige uhyrer i den græske mytologi. M. fremstilles med slanger i håret og rækker tunge. Hun havde et blik, der forvandlede det, hun så på, til sten. Hun dræbtes af Perseus og af hendes blod opstod Pegasus, vingehesten, hendes hoved skænkedes Athene, der anbragte det på sit skjold, ægiden. Et rædselssymbol, kan

symbolisere misundelse, ikke som egenskab, men som offer for misundelse.

Mejsel: Stenhuggerredskab, attribut for billedhuggerens muse, Symbol for billedhuggerkunsten.

Melpomene: (Græsk: sangerinde) Tragediens muse, Attribut: tragisk maske.

Menneskets egen kraft: symboliseres af opadvendt ligesidet trekant.

Menneskeansigt: Solen forsynet med m. for at den ikke skal forveksles med stjerne.

Menneskelivets genvordigheder: Palmen symboliserer sejr over m. g.

Menneskesjæl: personificeres ved genie eller børn. Den frigiorte m. symboliseres af sommerfugl.

Merkur: Latin: Mercurius, identificeres med grækernes Hermes, handelens, samfærdsens, sportens og tyvenes gud. Vises som mand i sin bedste alder med vinget hjelm, vinger på sko, attribut: vinget stav med to slanger opad; Merkurstav. Ses ofte sammen med Neptun, søfartens gud.

Merkurhjelm: hjelm, hat med vinger. Attribut for Merkur (Hermes).

Merkurstav: (græsk: kerykeion, latin, caduceus), en stav med to slanger snoende sig opad den og afsluttet foroven af to vinger. Attribut for Merkur (Hermes); Den statslige lyksalighed. Emblem for agenten, grossererén, købmanden.

Meta: en målpæl på den romerske væddeløbsbane, der har form som en torpedo. I klassicismen optaget som gravindeudsmykning, symboliserende målet for livsløbet.

Mildhed: én af helligåndens frugter.

Minerva: romersk gudinde, svarer til grækernes Athene, visdommens gudinde. Hun er hjelmklædt og har et skjold med medusahoved. Attributter: ugle, olivenkrans. Symbol på klogskab.

Misericordia: (latin: medlidenskab), barmhertigheden, én af dyderne, personificeres som kvinde med attributter: kande og brødkurv.

Misundelse: Latin: Invidia, én af de 7 dødsynder, fremstilles som medusalignende kvin-

Maske

Merkurhjelm

Merkurstav

Meta

de. Symboliserer snarere genstand for M. end som egenskab.

Mnemosyne: græsk gudinde for erindringen, hukommelse, var moder til muserne.

Modergudinde: Moder til andre guder, se Rhea; Kybele, Magna Mater.

Modgang: Palmekrans er symbol på overvindelse af jordelivets modgang.

Monogram: (græsk monos, en, gramma, bogstav) bogstaver især forbogstaver eventuelt sammenslyngede er et monogram, for eks. Kristi monogram af P og X. Man kan også se et dobbeltmonogram, af et retvendt og et spejlvendt, det kaldes spejlmogram.

Murermester: emblem: murerredskaber, vaterpas, passer, vinkel, murske og hammer.

Murerredskaber: murerens emblem er murske, passer, vinkel, vaterpas. Passer og vinkel er også emblem for Frimurerlogebrødre.

Muse: Evne til åndeligt arbejde og alt hvad der er frembragt ved åndeligt arbejde, som sang, musik, videnskab, dannelse og personliggørelse af disse evner.

Muser: græske skytsgudinder for livsglæde og åndsvirksomhed, de beskyttede hvert sit område af åndslivet. Deres fader var Zeus, moderen Mnemosyne, Erindringen, Hukommelsen, de var ialt ni. Personificeres som kvinder og karakteriserede ved deres attribut. Klio for Historie (skrivning) i betydningen viden; Melpomene, tragediens muse; Thalia, komedien muse, Kalliope; den episke, fortællende digtning; Terpsichore, sang og dans; Euterpe, sang og musik; Erato, lyrik; Urania, astronomi; Polyhymnia, pantomime. Desuden har hver kunstner sin muse, udstyret med kunstnernes værktøj som attributter, eller ved sin mimik visende sindstilstand, f.eks. sørgende.

Musik: symboliseres ved lyren, Apollons attribut som gud for god harmoni. Muse for musik er Euterpe, der har fløjte el. dobbeltfløjte som attribut. Musik er også én af de syv frie kunster.

Musiker: Kan have musikinstrument som emblem; men også noder eventuelt med komponistnavn, fortællende om hans særlige genre.

Muserne

Myrte: Venus' blomst, myrteblade symboliserer renhed, bruges derfor til brudekrans.

Mørke engle: er djævle.

Mådehold, Sobrietas og kaldt Temperantia, én af de fire kardinaldyder, personificeret som kvinde med kande og skål; vinen blandes med vand.

Mål: Meta, en torpedolignende målstolpe, brugt på de romerske væddeløbsbaner. Blev anvendt igen i nyklassicismen som symbol på livsløbets mål.

Månedstegn, også kaldt dyrekredstegn. Gengiver måned for måned landmandens arbejde, derfor symbol på landbrug.

N: Som græsk bogstav ny, se græske bogstaver.

Nadveren: Symboliseres af pelikanen, som man troede gav sine unger at spise af sit eget kød.

Nationale allegorier: Gengives som kvinder med diadem udsmykket med rigsvåben, f.eks. tre løver og hjerter: Danmark.

Naturen: Symboliseres ved Rhea (Kybele) eller efesiske Diana.

Navigation: søfartskunst, personificeres ved kvinde stå ende ved et ror og med sekstant i hånden.

Nedadvendt, sænket fakkell: Attribut for Dødens genius. To fakler over kors er et dødsymbol.

Nedadvendt, ligesidet trekant: Symboliserer Guds hjælp til menneskene.

Neg: symboliserer landbrug, landvæsen.

Negative princip: Symboliseres i Taoismens lære ved en cirkel delt af en s-linie i en mørk og lys del: Yin-Yang-tegnet. Den lyse del er positiv, hanlig, den mørke er negativ, hunlig.

Neptun: Havets gud, romersk gud identificeret med grækernes Poseidon. Vises som let påklædt mand med skæg, attribut trefork og delfin. Repræsenterer søfarten derfor ofte ifølge med Merkur, Hermes, som handelens gud.

Nitakket krone: Grevekrone, værdighedstegn for greve.

Niche: En fordybning i væg, mur eller monument. Har sikkert sin oprindelse i det romer-

ske columbarium, derfor ofte plads for askeurne eller lampe.

Nike: Græsk sejrsgudinde, hendes romerske modstykke er Viktoria. Hun kan være forbilde for engle, idet hun bærer vinger, og de vingede engebørn, putti.

Noah, sendte en due ud fra arken, og den kom tilbage med en olivenkvist, da vandet havde trukket sig tilbage. Duen er tegn på forsoning og fred.

Noder: Emblem for komponisten og musiker.

Ny: Græsk bogstav, gengives med det latinske bogstav N. Se græske bogstaver.

Nærhed, Guds: Symboliseres af en hånd rakt ud af en sky.

Nøgen kvinde, der står på en globus har palmegren i den ene hånd, solgissel i den anden er Sandheden, Aletheia.

Nøgne børn: Kan opfattes som menneskesjæle.

Nåde-gaver, Helligåndens: Der er syv: visdom, forstand, råd, styrke, kundskab, fromhed og guds frygt.

Obedientia, Lydighed, en personificeret dyd, som kvinde med krans af roser.

Odd Fellow: En loge, som har kæde bestående af tre led, som emblem, i visse tilfælde er en fasces stukket igennem.

Offerdød, Kristi: symboliseres ved Gudslammet, agnus dei.

Officer: Har hjelm og sabel som emblem.

Okse: Attribut for keruber (Ezekiel 1, 5-14) og evanlisttegn for evangelisten Lukas.

Oliegren: Due med o. (se oliven) symboliserer udsoning. Attribut for Concordia.

Olielampe: Den evigt brændende lampe på antikkens grave, mausolæer og i katakomber, attribut for de forstandige jomfruer. For jøderne var den et dødssymbol, tændtes ved dødsfald i hjemmet, ved forældrenes død skulle den brænde uafbrudt i 11 måneder og på årsdagen i 24 timer. I katakomberne var den tegn på udødeligheden.

Oliven: Jupiters og Minervas (romerske guder) træ.

Olivengren (-kvist): Symbol for Jomfru Maria og Rigdommen. Due med o., symbol for for-

soning, fred. Attribut for Freden, Eirene (Irene).

Olivenkrans: Attribut for Jupiter og Minerva, Freden, Sikkerheden.

Omega: Græsk bogstav, det sidste i alfabetet, se Alfa.

Omskiftelighed, Lykkens: Skæbnegudindens attribut et hjul er symbol på lykkens omskiftelighed.

Omvendt fakkel: også betegnet nedadvendt, sænket fakkel, er attribut for Dødens genius.

Onde, det: Symboliseres ved løve. Sejr over d. o. symboliseres ved laurbærkrans og palme-krans.

Opadvendt fakkel: er en brudefakkel.

Opadvendt trekant: symboliser menneskets egen kraft.

Opfyldelse af Guds vilje: Serafer, de seksvingede engle er symbol for hurtigheden af opfyldelsen af Guds vilje.

Opofrende kærlighed: Symboliseres af pelikan.

Oprigtigheden: Personificeret som beskeden jomfru, der trykker hånden mod brystet, i den anden har hun et brændende hjerte, hun kan også have due som attribut.

Opslået bog: En åben, opslået bog er ofte biblen.

Opstandelsen: symboliseres af Fugl Fønix.

Ottekant: symboliserer genfødselen, derfor er dåbskapeller ofte centralbygninger og døbefonte ottetekantede.

Ottetakket stjerne: Morgenstjernen, Kristusstjerne. Symbol på fuldkommenhed og uendelighed.

Overflod, Abundantia, personificeret som romersk gudinde med attribut overflødheds-horn.

Overflødhedshorn: (latin: corne copial) et horn, kan have munden opad eller nedad, fyldt med blomster, frugt, penge, smykker og andre rigdomme. Egentlig Amaltheias horn, geden, der ammede Zeus, da han var spæd. Geden blev til stjernebilledet Geden, Capella. Attribut for flere personifikationer: Gavnildheden, Frugtbarheden, Freden, Den statslige lyksalighed, Lykken, Fortuna, Fromheden eller Guds frygt, Concordia.

Niche

Olielampe

Oliven

Ottetakket stjerne

Overflødhedshorn

P: Græsk bogstav, udtales rho, se græske bogstaver.

Pace: Latin: fred. Ses ofte som gravskrift, endvidere som Requiescat in Pace: Han hvile i fred.

Palet: Et bræt, hvorpå maleren blander sine farver (fra latin: spade). Emblem for maler, attribut for malerens muse.

Palme: Sejrssymbol, evighedssymbol, da bladene holder længe. Symboliserer sejr over livets genvordigheder. Attribut for Nike, græsk gudinde, Viktoria, romersk gudinde, sejrsgudinde; for Castitas, Kyskheden og Sandheden.

Palmblade: bruges til krans: evighedssymbol.

Palmegren: Symbol for martyr. Attribut for Den evige lykسالighed.

Pantomimen: Polyhymnia er muse for p., personificeret som kvinde, uden egentlig attribut, hun hylder sig i sin klædning.

Paradis: Floden Lethe fører fra skærsilden til p. Den, der bader i den, kan vaske sine synder af og komme i p. Symboliseres ved to duer, der drikker af en skål med indskriften LETHE.

Passer: Emblem for murermester, og sammen med vinkel emblem for frimurerbrødre.

Patientia, Tålmodigheden: én af dyderne personificeret som kvinde med lam.

Pax: latin fred, og romersk fredsgudinde.

Pedum: latin: hyrdestav, bispestav.

Pelikan: Når P. skal made sine unger, ryster den med hovedet for at få fisk ud af næbposen. Det misforstod de gamle og troede, at den huggede sig selv i brystet og gav ungerne sit eget kød og blod. Symboliserer Jesus, der gennem nadveren giver sit legeme og blod til menneskene; og den opofrende kærlighed.

Penge: Gavmildheden (Veldædigheden) personificeret som kvinde med overflødhedshorn, uddeler penge.

Pensel: malerredskab. Attribut for malerens muse og emblem for maler.

Perlekrans: Attribut for Polyhymnia, retorikens muse.

Perserverantia, (latin: udholdenhed) Standhaftigheden, den personificerede dyd, kvinde med attributter søjle og krans.

Personifikationer, allegoriske: Et abstrakt begreb fremstillet som menneske eller andet væsen.

Peter opvækker Tabita (Apostl. Gern. 9, 36-41) er et symbol for den ideale, fromme husmoder.

Plan til bygning: Attribut for arkitektens muse.

Plov, pløjemand: Emblem for landmanden. Moderne bronzerelieffer kan have varierende antal måger.

Pluto: Græsk gud for undergrundens rigdomme, underverdenen, hans attribut er cypres.

Poesi: Musen Kalliope er muse for den episke, heroiske p., attribut skrivetavle og grifel.

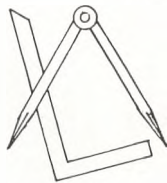
Polyhymnia (Polymnia), muse for pantomimen, hymnedigtningen. Personificeret som kvinde, har ikke nogen egentlig attribut men kan have perle- eller blomsterkrans, hylder sig i sin klædning. Navnet betyder den hymnerige.

Pomona, romersk gudinde for havedyrkning, træfrugten, (pomum, træfrugt, pomus, frugttræ). Personificeres som ung kvinde, der strør blomster eller plukker frugt. Symboliserer gartnerens arbejde.

Portræt: Er det mest slående afbildning på mindesmærker, det kan være udført som ansigt, buste, indhugget i stenen eller udført af anden materiale, f.eks. marmor, bronze, indsat eller fastgjort oventil. Det kan også være et fotografi indkapslet bag glas eller overført på porcelæn, det er meget almindeligt på katolske kirkegårde. Efter den stilling ansigtet er drejet i forhold til stenens plan, taler man om *en face*: set forfra; *halvprofil*: ansigtet drejet halvvejs, men begge øjne kan ses; *profil*: ansigtet er drejet så meget, at det ses fra siden; *tabt profil*: når ansigtet er drejet mere endnu, men næsetippen kan lige ses. *Silhouetbillede* er fremstillet ved at placere modellen bag et lys, skyggebilledet aftegnes, og den indtegnede li-

Palmblad

Passer og vinkel

Pelikan

nie udfyldes med farve, kan udføres i mørk sten på en lysere baggrund.

Poseidon, Havets gud, græsk gud, identificeret med romernes Neptun. Personificeres som skægget mand i let påklædning, attributter trefork og delfin. Da han repræsenterer søfarten, ses han ofte sammen med Merkur (Hermes), handelens gud.

Positive princip: Yin-Yang-tegnet, en cirkel deles af en s-linie i et lyst og et mørkt felt. Det lyse er Yin, positive, hanlige, det mørke Yang, kvindelige, negative. Symbolet stammer fra taoismen.

Profil: En afbildningsmåde, hvor man ser ansigt fra siden.

Prudentia, Klogskaben, én af dyderne personificeret som kvinde, attributter: slange og stav, spejl, skriftrulle.

Psyke: Græsk: sjæl, livsånde. Mytologisk personificering af sjælen, opfattet som bevinget væsen, der fløj bort, når døden indtrådte.

Putto i flertal putti, italiensk. Småbørnsengle eller genier.

Påfugl Ifølge sagnet uforgængelig, idet dens kød ikke rådne. Symbol på u dødelighed, opstandelse, haleviften symboliserer himlen. Attribut for Superbia, Hovmodet.

Quadrivium: Fire af de syv frie kunster, artes liberales: geometri, musik, astronomi og aritmetik.

Rebslugeren: Har tovrulle som emblem.

Regering: symboliseres ved Fortuna, Lykken, hvis attribut er ror og overflødhedshorn.

Religionen, personificeret som kvinde, undertiden vinget ved alter, attribut: kors.

Renhed: symboliseres ved lilje og myrtekrans.

Renomeet, Fama, personificeres ved kvinde med én eller to basuner. Er der to, er den ene af guld, den anden af jern, til udbredelse af henholdsvis det gode og det dårlige ry.

Requiescat in Pace: forkortet R.I.P., latin: han/hun hvile i fred. Det er slutningen af den katolske sjælemesse. Almindelig gravskrift på katolikkers grave.

Retfærdigheden, Justitia, én af de fire kardinaldyder, personificeret som kvinde med bind for øjnene. Attributter vægt og sværd. Des-

uden en græsk gudinde, én af horaerne, Themis, Sæd, Lov og Skik, personificeret som kvinde med attribut spyd og vægt, kan også have bind for øjnene, men det er en nyere foretelse. Også hendes døtre, Dike (Dice), Retfærdighed; Eunomia, Lovmæssighed og Eirene, Fred, kan bruges som personificering af retfærdighed.

Retorik: En af syv frie kunster, muse for r. er Polyhymnia, personificeres som kvinde ofte uden attribut, men kan have perle eller blomsterkrans i håret.

Rhea: græsk gudinde, oprindelig lilleasiatisk, gift med Kronos, Tiden, moder til Zeus, Poseidon, Hades m.fl. og gudinderne Ceres og Hera m.fl. Hun blev tidligt identificeret med Kybele (Cybele), også kaldt Den store moder, Gudernes moder, Magna mater. Hun fremstilles som kvinde med murkrone på hovedet, blottet bryst med mange bryster, nederdel med månedstegn, (zodiaktegn), viser, at hun er moder- og frugtbarhedsgudinde. Symboliserer naturen.

Rho: Et græsk bogstav, der som latinsk bogstav vises med P. Se græske bogstaver.

Rigdom: Symboliseres ved oliventræ.

Ris, et bundt grene til afstraffelse. Attribut for Castitas, kyskheden.

Romansk krucifiks, adskiller sig fra gotisk krucifiks, der har tre nagler, ved fire nagler.

Romerrigets evige magt symboliseres ved slange, der slynger sig om jordklode.

Romerske guder er næsten alle identificerede med græske guder med de samme funktioner og attributter, de føres derfor i artiklen parallelt.

Ror: Attribut for Lykken, Fortuna; Søfartskunsten, Navigation. Symbol for regering og styring.

Rose: Var én af Venus' blomster, symbol for kærlighed. Krans af roser er attribut for dyden Obedientia, Lydighed. Vissen rose symboliserer død.

Ry: Udsprede af Fama, Renomeet, Rygtets gudinde med hendes to basuner, det berømmelige med guldbasunen.

Rygtet: Det samme som Renomeet, Fama.

Portræt

Påfugl

Romansk krucifiks

*Rytterhjel*m: Officerens emblem.

Rædselssymbol: Medusahoved.

Røgelseskar: Et kar med gennemhullet låg, hvori røgelsen brændes på gløder, hængende i kæder, så det svinges. Røgelse symboliserer de helliges bønner. Attribut for Gudsfrygten og Fliden, Sedulidas.

Saturnus, Tiden, romersk gud, identificeret med grækernes Kronos. Personificeres som gammel mand med skæg og vinger. Attribut: le, timeglas.

Scepter: Attribut for Retorikken, personificeret ved musen Polyhymnia og Sædeligheden personificeret som vestalinde, tilhødet kvinde med bare fødder, endvidere Fliden (vindskibeheden), Sedulidas.

Sedulidas, Fliden, én af dyderne personificeret som kvinde med røgelseskar, høne med kyllinger og bog.

Sejl, høstredskab, attribut for Døden og Dødens genius. Emblem for landmand.

Sejr: Ved krans af palmeblade symboliseres sejr over død og djæveln og jordelivets modgang.

Sejrens palme: Palmegren, der symboliserer martyr.

Sejrs gudinde: Græsk gudinde Nike, identificeret med romernes Viktoria, personificeret som vinget kvinde med attribut laurbærkrans og palmegren.

Sejrskrans: En åben krans i modsætning til dødskrans, der er lukket.

Sejrstegn: Krans bundet af oliven eller palmeblade

Sekstant: Et instrument, sømanden bruger til at bestemme positionen. Attribut for Søfartskunsten, Navigationen.

Selverkendelse: symboliseres ved spejl og således attribut for Klogskaben, Prudentia.

Seraf, flertal seraf, serafimer, engle med 6 vinger. Symbol på den hurtighed hvormed Guds vilje går i opfyldelse.

Sfinks: Et fabeldyr af ægyptisk oprindelse, kroppen er løvens, hovedet menneskets. Symbol for videnskab, Det gode og i andre tilfælde Det onde.

Si: Et husholdningsredskab til fraskillelse af

grums. Attribut for Sædeligheden personificeret som vestalinde.

Sidste bogstav i det græske alfabet er omega, se Alfa og græske alfabet.

Sikkerheden personificeret som kvinde med spyd som attribut, støttende sig til søjle, kan holde en oliven- eller laurbærkrans i hånden.

Sindbillede: Et sanseligt billede af noget abstrakt, også kaldt metafor, et symbol.

Sjæl: græsk: psyke, er en mytologisk personificering af sjælen. Genier kan ses i rollen som sjælen. Sommerfuglen symboliserer den frigjorte sjæl.

Skabende begavelse: geni af latin genius, ånd. *Skelet* med krone eller cypreskrans, er Døden.

Skibe: Emblem for agent, grosserer, købmand og skibskaptajn.

Skibbrudne: Delfinen skal ifølge gamle sagn have hjulpet skibbrudne i land, derfor er delfinen symbol på frelse.

Skjold: Våbenskjold er en del af adelige våben med påmalede figurer. Athene, græsk gudinde identificeret med romernes Minerva, havde et medusahoved på sit skjold.

Skjoldbærer: Del af våben heraldisk set.

Skriftrulle: Symbol på det gamle testamente. Attribut for dyden Prudentia, Klogskaben, samt musen Kalliope, for den heroiske digtning.

Skuespiller: har sørgende muse som emblem eller Thalia med maske og fløjte.

Skulder: Lam båret på skulder, er Johannes døberens. Ugle på skulder, er Minerva, Athene. Får båret på skulder er Den gode hyrde.

Skulptur: kvinde stående ved en skulptur er billedhuggerens muse.

Sky: En hånd rakt ud af en sky, er Guds hånd, symboliserer Guds nærhed.

Skytsgudinder: Muserne var græske skytsgudinder for kunst og videnskab.

Skytsånd: på latin genius.

Skæbnegudinde: Fortuna, Lykken.

Skæg: Gammel mand med s. i sid kappe: Døden; Neptun, Poseidon; Saturnus, Kronos.

Skærsilden: Floden Lethe fører fra skærsilden

Rytterhjel

Sejl

Seraf

Sfinks

til paradiset. Badede synderen sig i den, kunne han komme i paradiset.

Skønne kunster: Symboliseres af laurbærkrans.

Skål: Attribut for Temperantia, Mådehold, skålen brugtes til at blande vinen med vand. Skål med inskription LETHA, hvoraf to duer drikker er symbol på glemselens flod.

Slagmark: Græs plukket på slagmark, hvor sejr er vundet, bundet til krans, græskrans er attribut for Kærlighed til fædrelandet.

Slange: Betragtes som et klogt dyr: »Den var listigere end alle markens dyr« 1. Mos. kap. 3, »Vær snilde som slanger« Matth. 10,15. Symbol for evighed, klogskab, men også djævelen; den skifter ham, forynger sig, derfor symbol på sundhed, både legemlig og sjælelig, for lægekunst. Attribut for Prudentia, Klogskab og Misundelsen og Æskulap. Slange, der bider sig selv i halen, danner en cirkel, ring er symbol på evigheden. Slange omkring jordkloden, symboliserer Romerrigets evige magt. Slange under Kristi fødder, kaldes en aspis, betyder synden er overvundet. En stav med vinget afslutning og to slanger snoet om, er Merkurstav, caduceus, Merkurs, Hermes' attribut. Stav med én slange omvundet Æskulapstav, er Æskulap, Asklepios' attribut. Kvinde med slanger i håret er Medusa.

Smykker uddelt fra et overflødigshorn: Gavmildheden.

Småbørn: kvinde med småbørn omkring sig er Caritas, Kærlighed. Småbørn med vinger er genier eller putti.

Sobrietas også kaldt Temperantia, Mådehold. En af dyderne, personificeres som kvinde med attributter: kande og skål.

Sol: Fremstilles ofte med menneskeansigt for at undgå forveksling med stjerner. Symbol for Gud og Det gode. Attribut for Sandheden. Apollon afbildes som solens guddom.

Sommerfugl: Symboliserer den frigjorte sjæl.

Sorg: personificeres ved én eller flere kvinder ved en urne eller sarkofag. Symboliseres af knækket søjle.

Spade: Attribut for Adam efter uddrivelsen af

paradis og for Døden. Emblem for gartner, havebruger etc.

Spejl: Attribut for den personificerede klogskab, Prudentia. For at kunne forbedre sig må man kende sine mangler.

Spes, Håb, én af de tre teologiske dyder, personificeret som kvinde med attribut: Fugl på armen.

Sport: Sportens gud er Merkur, romersk gud, Hermes, græsk gud.

Sportsmand: Kan have sit sportsredskab som emblem, f.eks. sejlsportsmand, sejlbad.

Spyd: Attribut for dyden, Fortitudo, Tapperhed og styrke. Kan være personificeret som de andre dyder som kvinde, men også som mand.

Standhaftigheden, Perserverantia, en af de verdslige dyder, personificeret som kvinde med søjle og krone som attribut, spyd i hånden, eller rækker hånd ind over et bål.

Statslige lyksalighed: personificeret ved kvinde med overflødigshorn og merkurstav.

Stav: eller stok til hjælp under vandring. Stav med snirklet ende, er oprindelig en hyrdestav, latin pedum, blev til værdighedstegn for biskop, bispestav. Stav med vinger på enden og to slanger viklet om er Merkurstaven, latin caduceus græsk kerykeion, attribut for Merkur, Hermes. Stav uden særlig afslutning med slange snoet opad er Æskulapstaven, attribut for lægeguden Æskulap, romersk, Asklepios, græsk; emblem for læger, apoteker.

Sten i kloen. Tranen bærer en sten i kloen, når den er attribut for Årvågenheden (Agtksomheden).

Stenhuggerredskaber: Hammer, mejsel o.l. er billedhuggerens emblem og attributter for Billedhuggerkunstens genie og muse.

Stjerne: Symbol på lykke og evigheden, afbildes uden menneskeansigt. En sekstakket stjerne er Bethlehemsstjernen, men den kan også tegnes som to trekantede lagt over hinanden, så er det Davidsstjernen, et heksagram. Ottetakket stjerne er morgenstjernen eller Kristusstjerne, symbol på fuldkommenhed og uendelighed.

Stjernebilleder: De stjernebilleder, solen bevæger sig igennem i årets løb, kaldes dyre-

Slange

Sol

Sommerfugl i Davidsstjerne

kredsen, Zodiakus, blev navngivet allerede i det gamle Babylon.

Stedsegrønne træer: Laurbær, palme er evighedsymboler.

Stokke bundet sammen eventuelt med en økse i midten, så bladet rager ud, er en fasces, et værdighedssymbol for straffemyndigheden i Rom.

Storken: Gamle sagn fortæller, at storken var meget omsorgsfuld mod sine forældre. Attribut for gudinden Maja, moder til Hermes, derfor attribut for Handelen, Commerciën, personificeret som kvinde, ligeledes Taknemmeligheden og Fromheden eller Guds frygten. Storken er symbol for taknemmelighed og emblem for handelen.

Straffemyndigheden i Rom havde fasces som symbol, et knippe af sammenbundne stokke med en økse i midten.

Strålekrans: Duen i strålekrans er symbol for helligånden. Trekant i strålekrans, Guds herlighed, således attribut for Forsynet.

Styring: Symboliseres ved ror.

Styrke: én af helligåndens nådegaver og en af de verdslige dyder, Fortitudo eller Fortes, Tapperhed, Styrke, der kan personificeres enten som mand eller kvinde med attribut: sværd, spyd og søjle. Symbol på styrke er Hermes, krans, løve.

Sundhed: Både åndelig og legemlig, symboliseres ved slange, den skifter ham, forynger sig.

Superbia, Hovmod, én af lasterne, personificeret som kvinde med attribut påfugl, der også er symbol på udødelighed.

Sutter på tommelfinger: Den græske gud for ungdom, Harpokrates, vises som barn, der sutter på tommelfinger.

Sværd: Attribut for den personificerede Tapperhed eller Styrke, Fortitudo, enten som mand eller kvinde.

Symboler: (græsk: symbol, tegn), sindbillede, genstand, tegn eller billede repræsenterende et abstrakt begreb. De personificerer ikke som allegorier, men antyder dets dybere mening.

Stjerne

Synden: Aspisslangen under Kristi fødder symboliserer, synden er overvundet.

Syvtakket krone: Er en baronkrone, værdighedstegn for baron.

Sædeligheden, personificeret ved vestalinde med bare fødder, tilhyllet, stående ved et bål, attributter: si og scepter.

Søfart: Personificeres ved Neptun, Havets gud, romersk, den samme som Poseidon, græsk. Attribut: trefork.

Søfartskunst: Personificeres ved kvinde, stående ved ror, attribut: sekstant.

Søfolk: Emblem, anker, Neptuns fork, skibe. *Søjle:* Attribut for Fortitudo, den personificerede Tapperhed, Styrke; Perseverantia, Standhaftighed og Sikkerheden. Knækket søjle er symbol på død og sorg. Korinthisk søjle er emblem for billedhugger og arkitekt.

Sørgende Hygæa: Emblem for læge.

Sørgende muse: Arkitektens, billedhuggerens og malerens muse afbildet på gravsten.

Tabita: Var en kristen kvinde i Joppe, som Peter opvækkede (Ap. G. 9, 36-43). Symbol for den ideale, fromme husmoder.

Tabt profil: Et portræt, hvor ansigtet er drejet så meget, at kun næsespidsen ses.

Taknemmeligheden (gl. dansk: Erkendtligheden), symboliseres ved stork.

Talegestus: Løftet højre hånd, således vises den personificerede muse Polyhymnia, retorikkens muse.

Taoisme: en kinesisk religion, herfra stammer Yin-Yangtegnet, en cirkel delt af en s-linie i lys og en mørk del. Symboliserer tilværelsens positive og negative sider. Den er set på gravsted; men findes på Niels Bohrs mindesten ved Universitetet.

Tapperhed, personificeres ved græsk gud for ungdom Harpokrates, som en lille gud, der sutter på tommelfinger; og dyden Fortitudo, der personificeres enten som mand eller kvinde, attributter, sværd, spyd og søjle.

Temperantia (også kaldt Sobrietas), mådehold, én af kardinaldyderne, personificeres som kvinde med attribut: kande og skål.

Teologiske dyder eller kristelige hoveddyder er Tro, Fides med attributter: kors, kalk og bi-

Stork

bel; Håb, Spes med attributter: anker, frugt; og Kærlighed, Caritas med små børn omkring sig. De personificeres alle som kvinder.

Terra: Jordguden, græsk gud, var fader til Rhea.

Terpsichore: Muse for dansen, personificeret som kvinde med attribut: lyre. Navnet betyder: den der glæder sig ved kordans.

Testamente: Det nye testamente symboliseres ved bog. Det gamle testamente ved bogrulle.

Thalia (Thaleia): Navnet betyder den blomstrende, muse for komedien, personificeres som kvinde med attribut: komisk maske.

Themis, Retfærdigheden, græsk gudinde for sæd, skik og lov. Personificeres som kvinde med attribut: spyd og vægt. Hendes døtre er Eunomia, Lovkyndighed; Dike, Retfærdighed og Eirene, Fred. De kan også stå for Retfærdighed, endvidere den romerske gudinde Justitia, personificeret som kvinde med bind for øjnene, attribut: vægt og sværd.

Tiden: Saturnus, romersk agerbrugsgud, tidligt identificeret med grækernes Kronos, der var gift med Rhea. Personificeres som gammel mand med skæg og vinger, attribut: le og timeglas.

Tilværelsen: Negative og positive principper i t. symboliseres i Taoismen ved en cirkel, der deles i et lyst og et mørkt felt af en s-formet linie, Yin-Yang.

Timeglas: Kan være forsynet med vinger, symboliserende tidens flugt. Attribut for Tiden, Saturnus, romersk, Kronos, græsk og for Døden.

Timelige verden: Symboliseres af firkant.

Tommelfinger: Den græske gud for ungdom, Harpokrates, fremstilles suttende på tommelfingeren.

Topografi: Arbejde med topografi har globus eller kugle som emblem.

Tovrulle: Emblem for rebslager.

Tragedien: Muse for t. er Melpomene, personificeres som kvinde med attribut: tragisk maske.

Tragisk maske: Attribut for tragediens muse, Melpomene. Maskens mundvige er trukket nedad.

Trane: Symboliserer årvågenhed (agtsomhed) og helligånden. Fuglen har fået tillagt denne egenskab, fordi man i gamle dage troede, at den aldrig sov, mens den rugede. Den holdt sig vågen ved at tage en sten i den ene klo, som den holdt løftet. Hvis den så slumrede ind, ville den tabe stenen ned på den anden klo, og ville så vågne igen. Den fremstilles således stående med sten i klo.

Tre ens figurer f.eks. fisk eller cirkler, der danner en ligesidet trekant, kaldes en triqueta; symbol på evighedens. Krucifiks, hvor den korsfæstede er fastgjort ved tre nagler, er et gotisk krucifiks. Tre springende løver og hjerte i et diaden er attribut for Danmark.

Treenige Gud, symboliseres ved trekant, der indeslutter et øje.

Treenigheden, symboliseres ved ligesidet trekant, ved tre fisk, der danner en triqueta, eller blot tre fisk og ørn med udbredte vinger.

Trefork: Attribut for Neptun, romersk og Poseidon, græsk gud for havet, personificeret som moden mad med skæg; endvidere for djævl.

Trekant: Ligesidet t. er symbol for treenigheden. To ligesidede trekanten med spidser op og ned er Davidsstjernen, symbol for jødedommen og samtidig symboliserer den nedadvendte Guds hjælp til menneskene, og den opadvendte menneskets egen kraft. Ligesidet eller ligebeint trekant med øje og omgivet af strålekrans er Guds øje, forsynets øje, sidste attribut for Forsynet.

Tretakket krone: Er en borgerkrone.

Triqueta: En figur af tre ens dyr eller ting, f.eks. fisk eller cirkelbuer. Symbol for Evigheden.

Trivium: De tre af de syv frie kunster, artes liberales: grammatik, dialektik og retorik. De personificeres som kvinder.

Troen, Fides, én af kardinaldyderne, personificeres ved kvinde med attributter: kors, kalk og bibel. Kunstnerne og de ikonologiske lek-sika sammenblander Troen, med Religionen, Guds frygt og Fromheden.

Timeglas

Trane

Trekant, ligesidet

Triqueta

Trofashed: En af helligåndens frugter. Den afdødes trofashed, symboliseres ved hund ved foden af gravsten.

Trofasheden: Har hunden som attribut.

Trofæ: Er en samling af våben, faner o.l., der kan være erobrede (græsk: trope: angreb, der slår fjenden tilbage), arrangerede dekorativt. Attribut for musen Kalliope, for den heroiske digtning og poesi.

Tyvenes gud er den romerske Merkur, identificeret med den græske Hermes. Fremstilles som kriger med kølle og attribut: hjelm med vinger, vinger på skoene og vinget stav med to slanger omviklet.

Tøndebånd med zodiaktegn er attribut for den romerske gudinde for korndyrkning, identificeret med grækernes Demeter. Zodiaktegnene også kaldt månedstegn indeholder billeder af landmandens arbejde.

Tålmod: symboliseres ved krans.

Tålmodigheden, Patientia, én af dyderne, personificeret som kvinde med attribut: lam.

Tårekrukker: (latin, lacrimae, italiensk lacrimatory diarsi) langhalsede, buede lerkar, oprindelig af glas, de har spids bund og vid åbning og 2 hanke. De bruges til opsamling af grædekornernes tårer, der tilsattes parfume, og blev medgivet i graven. I klassicismen genoptaget nok mest som ornament. Andre antikke kar har fundet anvendelse som gravgaver, f.eks. lekythos, en olieflaske med vellugtende indhold og lutrophorus, der bruges til badevand, men udført i marmor opstilledes den på ugiftes grave.

Tårne: Byers krone har tårne i stedet for takker.

Udsoning: Symboliseres af duen med oliegræn.

Udødelighed: Symboliseres af hvid lilje, lampe, olielampe og påfugl.

Udspreder af afdødes ry er Fama, med sine basuner.

Uendelighed, Guds: symboliseres af alfa og omega, og ottetakket stjerne.

Uforgængelig: Påfuglen er ifølge sagnet uforgængelig, derfor symbol på kødets opstandelse.

Ugiftes grave: I det gamle Grækenland satte man en lutrophorus, et stort langhalsket kar af marmor på ugiftes grave, af ler brugtes det til badevand.

Ugle: Symbol på visdom og lærdom. Attribut for gudinden Minerva.

Underverdenens gud: Pluto, græsk gud havde cypreskrans som attribut, den er symbol på død.

Unger: Pelikanen madede sine unger med sit eget kød fra brystet.

Ungdom: Harpokrates er græsk gud for u., han vises som et barn, der sutter på tommelfingeren.

Ur: Attribut for Fliden, Sedulidas.

Urania: Muse for astronomi, personificeres som kvinde med attributter: globus og stjernekrans.

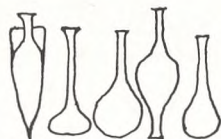
Urne: (latin: urna: krukke, potte, vandkrukke). Oprindelig brugt i de romerske columbarier til hensætning af afdødes aske. Materialet var ler, marmor, alabast og onyks. Formen en bred krukke med buede sider og med låg, men kan variere fra lave, brede til høje og slanke og kan også have form som sarkofag eller cippus. De kan også være forsynet med inskription: navn eller sentens f.eks. Fred. Indførtes i klassicismen symbolsk og ornamentalt længe før ligbrændingstanken kom frem igen og blev realiseret. Urne med flammer, symboliserer det nye liv, der efterfølger døden, og en urne med draperi, død og begravelse. En anden slags urne brugtes i Ægypten, en kanope, der oprindelig brugtes til indvoldene fra balsamerede lig. Låget er enten menneske-, abe-, falke- eller hundeansigt, repræsenterende den guddom, indvoldene stod for, den kan også ses hos os.

Uskyld: symboliseres ved lam.

Valmue: er symbol på håbet om at dulme smerter. På en række sandstenscors fra 1835-40 på Assistens kirkegård, København, er valmuekapsel brugt sammen med akantusranke. Man kan formode, det er den samme symbolik. Man kendte i hvert fald dengang valmuens indhold af opium og brugte det smertestillende.

Trofæ

Tårekrukke

Ugle

Urne

Vareballe: Emblem for agent, grosserer og købmand.

Vaterpas: Emblem for arkitekt og murer. Det er dog ikke et vaterpas med libelle; men en ligesidet eller ligebenet trekant med en lodsnor ophængt i toppunktet og peger mod en gradinddeling.

Veldædighed: Gammelt dansk for gavmildhed.

Velstand: er en følge af fred, derfor er overflødighedshornet attribut for Freden.

Veltalenhed: Musen Polyhymnia er muse for v., personificeret ved kvinde uden egentlig attribut, hylder sig i sin klædning, men kan have perle eller blomsterkrans.

Venskab: Symboliseres af håndtryk.

Venus: Romersk gudinde, oprindelig italiisk for havens frugtbarhed, identificeret med Afroditte, græsk gudinde for kærlighed. Hendes blomster er myrte og rose.

Verden, timelige: Symboliseres af firkant.

Verdens lys: Jesus er verdens lys, symboliseres ved lys.

Verdslige dyder: Misericordia, barmhjertighed; Sedulitas, flid; Liberalitas, gavmildhed; Mansuetudo, sagtmodighed; Prudentia, klogskab; Castitas, kyskhed; Obedientia, lydighed; Sobrietas eller Temperantia, mådehold; Justitia, retfærdighed; Perseverantia, standhaftighed; Fortitudo, tapperhed, styrke; Patientia, tålmodighed; Humilitas, ydmyghed. De personificeres som kvinder, dog kan Fortitudo vises som mand.

Vestalinde: Vestalinderne var præstinder i Vestatemplet på Forum romanum, i Rom. De levede under kyskhedsløfte, deres opgave var at holde byens ild vedlige. Gik ilden ud, eller brød de deres kyskhedsløfte, blev de levende begravet. Sædeligheden personificeres som vestalinde, tilhyllet og med bare ben, stående ved et bål, attribut en si og eller scepter.

Videnskab: Gudinden for v. er den romerske gudinde Minerva, identificeret med grækernes Athene. Personificeres som kvinde med hjelm og skjoldet ægiden med medusahoved, attribut: ugle. Andre guder for videnskab er

de græske musen. Symbol for videnskab er sfinks.

Videnskabsmand, natur-: kan symboliseres ved Rhea (Kybele).

Viktoria (Victoria): Sejrgudinde for romerne, identificeres med grækernes Nike, en vinget gudinde med attribut: palmegren og laurbærkrans.

Vindskibeligthed: Gammelt dansk for flid.

Vilje, Guds: symboliseres ved slange.

Vindrueklase: Symbol for nadveren, dermed for Kristi offerdød.

Vingede ynglinge: Er engle.

Vinger: Kvinde med vinger, attribut: spyd og laurbærkrans er Dyd; palmegren og laurbærkrans er Viktoria, Nike; én eller to basuner er Fama, Renomeet; siddende ved alter med kors i hånden er Religionen. Barn med fire kranser i kærlighed til dyd. Dreng med vinger er genier eller småbørnsengle, putti. Gammel mand med attribut: le og timeglas, er Tiden; Saturnus, Kronos.

Vinkel: Emblem for murer, sammen med passer emblem for frimurerbroder.

Vinranke: symboliserer den kristne menighed.

Vinstok: symboliserer Jesus.

Visdom: Gudinde for visdom er romernes Minerva og grækernes Athene, attribut: ugle.

Visdomssymbol: ugle.

Vissen rose: Symboliserer døden.

Vædder: Symboliserer Kristus.

Vægt: Attribut for dyden, Retfærdigheden, Justitia, personificeret som kvinde.

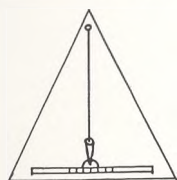
Værdighedstegn: For embedsmænd: fasces; for adelige, kongelige og borgere, krone med forskelligt antal takker.

Våben: Kvinde, der med fakkelt antænder våben, er Freden; kvinde stående på våben, er den personificerede kærlighed til fædrelandet.

Vågenhed: symboliseres ved hane, således attribut for Akademiet.

X: som græsk bogstav chi, se græske bogstaver og Kristusmonogram.

Ydmyghed, Humilitas, én af dyderne, personificeret som kvinde med attributter: due og kors.

Vaterpas

Vindrueklase

Vissen rose

Yin-Yang-tegnet: Et gammelt kinesisk symbol for tilværelsens negative og positive principper, i overensstemmelse med Taoismens lære. I gamle dage troede kineserne, at verden var skabt af den spontane adskillelse af amorfe luftarter til himmel og jord, yin og yang og alt stammer fra dem. En s-formet linie deler en cirkel i to lige store felter. Det mørke felt er det kvindelige, negative yin, den lyse er det mandlige, positive yang. Der er en lys plet i det mørke felt, det er et mandligt kim, og i det lyse felt er en tilsvarende mørk plet, et kvindeligt æg i det mandlige. Således har begge modstående figurer, hver for sig kim fra det andet. Yin tillæges de negative kvaliteter: Kvindelig, passiv, måne, jord, sort farve, okse, lige tal, kulde, mørke, dale og floder. Yangsiden har de positive kvaliteter: Hanlig, aktiv, solen, himmel, rød farve, hest, ulige tal, varme, lys, bakker og bjerge. Som helhed er yin-yang: Enhed, universet og evighed.

Yngling: ung mand med vinger er engel; med vinger og nedadvendt fakkel er dødens genius; vinget og med et barn med kalk og genemboret hjerte er Den guddommelige kærlighed.

Zodiakkreds: (af græsk: zodion, lille dyr), det samme som dyrekredsen, de stjernebilleder, solen bevæger sig igennem i årets løb, navngivet hos babylonerne.

Zodiaktegn: De enkelte stjernebilleders tegn, dyrekredsens tegn. På Rheas nederdel er zodiaktegn og på Landvæsenet, Ceres attribut, tøndebåndet er z.

Ædelmodighed: personificeres som kvinde med attribut: halvfigur.

Ægteskabelige kærlighed: amor conjugalis (latin). Personificeres som kvinde, der ser på et barn; mand og kvinde lænket sammen af gylden kæde og holdende et gyldent hjerte imellem sig.

Æskulap: romernes lægegud, identificeret med grækernes Asklepios. Attribut er en stav med slange snoende sig op ad den: æskulapstav.

Æskulapstav: en slange snoer sig op ad en stav. Attribut for romersk lægegud Æskulap, græsk Asklepios.

Øje: i en trekant, oftest ligebenet eller ligesidet, omgivet af strålekrans er Guds øje, forsynets øje. Symbol på treenigheden.

Økse: Et knippe stokke eller ris, hvoraf en økse stikker ud, er fascies, et værdighedstegn for straffemyndigheden i Rom.

Ørn: Attribut for Jupiter, romersk gud identificeret med græsk gud Zeus. Symbol for evangelisten Johannes. Ørnelignende fugl, der står på et bål, er Fugl Fønix.

Ånd: Latin: genius. Genier kan betragtes som ånder, der er både en god og en ond knyttet til hvert menneske fra fødslen, troede de gamle romere. Åndslivet: De græske gudinder, muserne, er gudinder for åndslivet, dækkende hvert sit område, som de beskytter, men sammen med deres moder Mnemosyne, Erindringen, omfatter de alt kunstnerisk og videnskabeligt arbejde.

Årvågenhed (Agtsomhed), personificeres som kvinde med attribut: lampe og en trane med sten i kloen. Symboliseres ved trane.

Yin-Yang

Æskulapstav